

REGIONALNO PLANIRANJE

- neko vrste vodilo za našo uresničitev namena, da zgradimo naselje, stavbo, objekt, zgradbo;
 - fizična zasnova zgradbe, takšne, kakršna bi bila, če bi jo zgradili
 - fizična predstavitev nečesa (fizična podoba)
- ❖ planerski kontekst
- politika;
 - analize stanja in razvojnih teženj;
 - ocene stanja in razvojnih teženj;
 - vizije in koncepti;
 - plani;
 - strategije;
 - izvajanje in monitoring

Patrick Geddes (1854 - 1932)

- škotski biolog, oče regionalnega planiranja, regionalnega mesta in biopolisa: trije temeljni strokovni koraki v planiranju: analiza, ekspertiza, plan;
- Geddesova analitična triada
 - Trije vidiki mesta:
 - o geografski - kraj;
 - o zgodovinski - delo;
 - o duhovni - prebivalci;

kraj-prebivalci	delo-prebivalci	<i><u>prebivalci</u></i>
kraj-del	<i><u>delo</u></i>	prebivalci-del
<i><u>kraj</u></i>	delo-kraj	prebivalci-kraj

Koncepti mest

- Ebenezer Howard: Rurisville ali Garden City, vrtno mesto (1898/1902);
- Patrick Geddes: city in region, regionalno mesto;
- Tony Garnier: Cite Industrielle, inudstrijsko mesto (1901/1904/1917);
- Otto Wagner: Grosstadt, veliko mesto (1911);
- Le Corbusier: Ville Radieuse, radialno mesto - mesto žarkov (1935);

Temeljna vprašanja

- kateri so resnični izvori urbanih oblik, ki naj bi bile učinkovite?
- katere sile so oblikovale urbano rast?
- kateri mehanizmi spreminjajo grajeno okolje?

Ebenezer Howard (1850-1928)

Vrtno mesto

- "prerok decentralizacije": mesto in podeželje morata biti ožjenjena, in iz te radostne združitve bo pognalo novo upanje, novo življenje, nova civilizacija (sprememba fizične zasnove za ustvarjanje nove družbe);
- knjiga: To-morrow: a Peaceful Path to Real Reform (Jutrišnji dan: Mirna pot do resničnih reform - 1898, sedaj poznana pod naslovom, v katerem je izšla leta 1902: Vrtna mesta prihodnosti: Garden Cities of To-morrow);
- Lewis Mumford: »knjiga je naredila več kot katerikoli druga posamezna knjiga za usmerjanje gibanja modernega mestnega planiranja in za spreminjanje njihovih ciljev«;
- načrt za zmerno dekoncentracijo in kooperativni socializem;
- popolnoma nova mesta v sredi nepokvarjene narave (podeželja) na zemljiščih, ki naj bi ostala v lasti skupnosti kot celote;
- nova smer v razvoju mest in sodobne praktične rešitve, ki so posegala na številna širša področja planerskih problemov mest: raba zemljišč, zasnova (design), promet, stanovanja in finance; načrt za popolnoma novo alternativno družbo in program za njegovo doseganje;
- velikost: omejena na 30.000 prebivalcev in obdana z neprekinjenim »zelenim pasom« - kompaktna, učinkovita, zdrava in lepa;
- dve angleški mesti Letchworth (1903) in Welwyn (1920) - modela Howardovih idej;
- povojni program Novih mest v Veliki Britaniji: najbolj ambiciozen od vseh poskusov nacionalnega planiranja;
- ZDA: »Greenbelt Cities« (mesta z zelenimi pasovi) - Resettlement Administration (Administracija za poselitev) v 1930. letih;
- sodobni primer ameriškega novega mesta: Columbia, Maryland, ki je bila zgrajena v 1960. letih - neodvisna skupnost s stanovanji in industrijo;
- 1969: Nacionalni komite za politiko urbane rasti (National Committee on Urban Growth Policy) - pobuda za gradnjo 110 novih mest v katerih bi namestitev 20 milijonov prebivalcev;
- 1970: Kongres ustanovi New Town Corporation v okviru Oddelka za stanovanja in urbani razvoj (Department of Housing and Urban Development) za delo na projektu;

Renesančna mesta

simetrično zgrajeno mesto: le v razpravah o arhitekturi

Sforzinda (Filarete: »Sforzinda«): idealno mesto osmerokotne zasnove;

Valleta: eno redkih zares simetričnih mest (po turškem obleganju 1565 so jo ponovno zgradili);

Palmanova: simetrično benečansko trdnjavsko mesto v obliki devetkrake zvezde;

Urbanizacija

- 1800 - samo 17% angleških prebivalcev živi v naseljih z več kot 20.000 prebivalci;
- 1890 - 72% angleških prebivalcev živi v območjih (distriktih), ki so opredeljena kot »urbanizirana območja«;

- 1800 - v ZDA živi manj kot 4% prebivalcev v mestih z več kot 10.000 prebivalci;
- 1890 - 28% prebivalcev živi v mestih z več kot 10.000 prebivalci.

Sistemiški pristop v planiranju

1. cilji;
2. informacije (analize)
3. projekcije in simulacije;
4. vrednotenje;
5. izbor;
6. monitoring

Planerski cilji

- številčnost in raznovrstnost ciljev: gospodarska rast, pravična razporeditev dohodka, socialna kohezija in stabilnost, zmanjševanje stopnje degradacije okolja; lepo okolje itd.,
- kompatibilnost ciljev: cilji so si velikokrat v nasprotju;
- družbeni značaj procesov in pojav: slabo poznavanje in razumevanje človeške narave; delovanje človeka kot posameznika in kot skupine je težko predvidljivo; statistične težnje;
- ❖ Planerski cilji
 - aims (nameni, smotri);
 - goals (splošni cilji);
 - objective (specifični cilji):
 - targets (konkretni cilji)
- ❖ Značaj planerskih ciljev
 - S - specific (specifični)
 - M - measurable (merljivi)
 - A - achievable (dosegljivi)
 - R - realistic (stvarni)
 - T - timed (časovno določeni)

Postopki

- opis in analiza regionalnega sistema (načini za predstavitev razvoja regije v določenem časovnem obdobju);
- model regionalnega sistema (katere vidike regionalnega sistema želimo opredeljevati; vrste modelov);
- zasnova regionalnega plana;
- vrednotenje regionalnih planov;
- izvajanje regionalnih planov;

Vrednotenje

- Vrednotenje:
 - CBA - cost-benefit analysis: analiza stroškov in koristi;
 - CEA - cost-effectiveness analysis: analiza učinkovitosti stroškov;
 - PBS - planning balance sheet: selektivni pristop (Nathaniel Lichfield);
 - GAM - goals achievement matrix: preglednica za doseganje ciljev;
 - EIA - PVO: presoja vplivov na okolje;
- Vrednotenje:
 - S - strenght (moč)

W - weakness (slabosti)
O - opportunities (priložnosti)
T - threats (nevarnosti)

- Guidelines for systems of monitoring and Evaluation of EFS assistance in the period 2000-2006;
- The new programming period 2000-2006: indicators for monitoring and evaluation, an indicative methodology, Working Paper 3;
- The 2000-2006 Programming period: Methodological working paper, Working Paper 8;
- Common evaluation questions with criteria and indicators - Evaluation of rural development programmes 2000-2006 supported from EAGGF;
- M E A N S - Methods for Evaluating Activities of Structural nature (1999)

- Vrednotenje: evaluacija /ocenjevanje/ /evaluation/:
- presojanje značilnosti regionalno planerskega sistema;
- proučiti, analizirati in oceniti planerske dejavnosti /postopke/ in rezultate ter posledice v razmerju do določenih eksplicitno ugotovljenih meril; merila se najpogosteje nanašajo na cilje planiranja ali druge planerske norme;

- Vrednotenje:
- ex-ante vrednotenje /Ex Ante Evaluation/:
- predhodno - vnaprejšnje vrednotenje: vrednotenje pred izvajanjem plana; ocena plana, strategije, programa, projekta; opredeljevanje izvedljivosti;
- vmesno vrednotenje /mid-term evaluation/:
- opravljeno sredi izvajanja planov; pogosto ga zamenjujemo s spremljanjem ali nadzorom - monitoring.
- Ex-post vrednotenje /Ex Post Evaluation/:
- končno vrednotenje plana; opravljeno nekaj časa po zaključku izvajanja plana;

- Vrednotenje:
- ❖ Celovito vrednotenje (overall evaluation): splošno vrednotenje vseh planov v celoti; pregledno vrednotenje: uvod v poglobljeno ali tematsko vrednotenje;
- ❖ Tematsko vrednotenje (thematic evaluation) - vrednotenje posameznega področja;
- ❖ Poglobljeno vrednotenje (in-depth evaluation) - natančnejše vrednotenje konkretnega izbranega primera; terensko opazovanje učinkov na določenem območju (vmesno ali končno vrednotenje);
- ❖ sprotno vrednotenje (on-going evaluation): ves čas izvedbe plana (pogosto ga zemanjujemo z nadzorom, čeprav vrednotenje opravljamo s pomočjo vrste sprotnih raziskav; pri nadzoru sledimo postokom pravil za nadzorovanje;
- ❖ pregledno vrednotenje (meta-evaluation): po vseh posameznih vrednotenjih: vrednotenje vrednotenja.

- Vrednotenje:

M E A N S - Methods for Evaluating Activities of Structural Nature (1999)

- namen in načrtovanje vrednotenja;
- izbor in raba kazalcev za vrednotenje;
- metode in tehnike vrednotenja;

- tehnične rešitve;
- vrednotenje vplivov na okolje;
- slovar.
- Vrednotenje:
 - ❖ Vsebinsko: ena ali več politik, npr. regionalna, industrijska, prostorska, kmetijska; vsi ukrepi ali del ukrepov,
 - ❖ Prostorsko: v širšem smislu glede na institucije na evropski, državni, regionalni, lokalni ravni ter v ožjem lokacijskem smislu (regije, mesta, zavarovana območja);
 - ❖ Časovno: obdobje, ki ga upoštevamo.
- Merila za vrednotenje:
 - ustreznost;
 - uspešnost (smotrnost);
 - gospodarnost;
 - koristnost;
- Project cycle management:
 - opredelitev zamisli (identifikacija);
 - oblikovanje načrta (formulacija);
 - finansiranje;
 - izvedba (implementacija);
 - vrednotenje (evalvacija);
 - programi/podprogrami/projekti/ukrepi

Ugotavljanje učinkov izvajanja plana:

- uspešnost ciljev;
- učinki;
- Spremembe;

Razvoj regionalnega planiranja v Sloveniji

- POVOJNE IZKUŠNJE V REGIONALNEM PLANIRANJU - obdobje do leta 1967
- REGIONALNO PROSTORSKO IN URBANISTIČNO PLANIRANJE - obdobje od leta 1967 do 1972
- SISTEM DRUŽBENEGA PLANIRANJA - obdobje od 1973 do 1978
- Razvoj regionalnega planiranja REPUBLIŠKA ZAKONODAJA NA PODROČJU UREJANJA PROSTORA - obdobje od 1979 - 1990
- RAZVOJNO PLANIRANJE IN NAPORI ZA VZPOSTAVITEV SISTEMA REGIONALNEGA IN PROSTORSKEGA PLANIRANJA - obdobje po 1990

1. POVOJNE IZKUŠNJE V REGIONALNEM PLANIRANJU - obdobje do 1967

- Max Fabiani - regionalni plani za Posočje in Vipavsko dolino;
- Kraljevina Jugoslavija - Gradbeni zakon (1937) - gradnja stanovanj;
 - prvi strokovni, organizacijski in institucionalni poskusi opredeljevanja urbanističnega in regionalnega planiranja (republiške institucije in zavodi);
- pred II. svet. vojno - koncept decentraliziranega razvoja: razpršena poselitve, majhne industrijske aglomeracije, manjša mesta z razmeroma nizko stopnjo urbanizacije;
- po II. svet. vojni - usmeritev v koncentracijo gospodarstva, razvoj mest, deagrarizacijo;
- petdeseta leta: **prvi regionalni plani** in **urbanistični koncepti** (Ravnikar, 1950), **regionalne študije** (Strmecki, 1953) in **prve geografske regionalizacije** (Melik, 1957, Ilešič, 1958, Briški 1963);
- šestdeseta leta: **Enotna metodologija regionalnega prostorskega plana v Sloveniji**; regionalne razsežnosti urbanističnega in regionalnega razvoja: vplivna območja nekaterih slovenskih mest in naselij;
- regionalizacija gospodarskega prostora, regionalne analize posameznih pokrajin, posamezni regionalni programi razvoja, raziskave o transformaciji podeželja, raziskave o številnih demografskih, socialno-geografskih, gospodarskih, družbenih in prostorskih spremembah itd.
- Zakonodaja:
 - Zvezna temeljna uredba o generalnem urbanističnem planu (UL FLRJ 78/49, 56/51, 39/53);
 - Uredba o uporabi zemljišč za gradbene namene 1953;
 - Zakon o uporabi zemljišč v gradbene namene (UL LRS 13/56) - gradbeni okoliši;
 - Zakon o urbanističnih projektih (UL LRS 22/58);
 - **sektorski zakoni**: Zakon o gozdovih (UL SRS 30/61), Zakon o javnih cestah (UL SRS 39/62), Zakon o vodah (UL SRS 39/63), Zakon o varstvu kulturnih spomenikov (UL SRS 11/65), Zakon o katastru komunalnih naprav (UL SRS 27/68), Zakon o rudarstvu (UL SRS 37/69);
- Variantni koncept skladnega regionalnega razvoja (Kokole, 1964);
- Predlog organizacije regionalnega planiranja v Sloveniji, 1965 Republiški sekretariat za urbanizem, stanovanjsko izgradnjo in komunalne zadeve;

2. REGIONALNO PROSTORSKO IN URBANISTIČNO PLANIRANJE 1967 - 1973

- **Zakon o regionalnem prostorskem planiranju (UL SRS /67);**
- Zakon o urbanističnem planiranju (UL SRS 16/67, 27/72, 8/78);
- Program izdelave regionalnega prostorskega plana za območje Slovenije (Republiški sekretariat za urbanizem in Zavod SRS za planiranje);
- prva raziskava o centralnih naseljih v Sloveniji (Kokole, 1967);
- zasnova urbanega omrežja in centralnih krajev v etničnem prostoru Slovenije (Vrišer, 1969);
- dokumentacijsko gradivo: Stanje v prostoru in razvojne težnje (1970);
- Dokumentacijsko gradivo za koncept dolgoročnega ekonomsko-političnega razvoja SR Slovenije;
- Smernice za urejanje prostora in varovanje pokrajine (1971);
- Družbenoekonomska izhodišča za gospodarjenje s prostorom in za varstvo okolja;
- Urbani sistem SR Slovenije - koncepti in prva izhodišča za javno razpravo: tri variante policentričnega razvoja Slovenije;
- **Osnutek urbanega sistema SRS (1972): del splošne zasnove regionalnega prostorskega razvoja.**
- Resolucijo o dolgoročnem razvoju Slovenije (UL SRS 13/72) in Družbenoekonomska izhodišča za gospodarjenje s prostorom in za varstvo okolja (UL SRS 34/72);

❖ **Izhodišča, poglavitni smotri in smernice za urejanje prostora** (gradivo 1972, planski dokument: 1973); temelji za republiško politiko na področju urejanje prostora.

➤ poglavitni smotri:

- **kvalitetno okolje**, ki bo omogočalo zdravo in humano življenje, upoštevajoč značilnosti slovenske dežele, njenih krajinskih območij in drugih kvalitete
- **policentrični urbani sistem**, ki bo kot zavestna odločitev za bolj uravnoteženo prostorsko razporeditev stanovanj in delovnih mest s posebnim poudarkom na porazdelitvi centralnih funkcij (terciarnih in kvartarnih dejavnosti) omogočal policentrični razvoj;
- **usklajena namenska uporaba vseh površin in takšna porazdelitev gospodarskih dejavnosti**, ki bo omogočala najugodnejši gospodarski razvoj, upoštevajoč prirodne vire in primerjalne prednosti prostora, zavarovanje potrebnega manevrskega prostora za ustvarjanje iniciative bodočih rodov ter širše povezovanje SR Slovenije z jugoslovanskim in evropskim prostorom;

➤ naselitev

- Mesta naj se razvijajo enakomerneje po vsej Sloveniji;
- Zmanjšajmo razlike med mesti in podeželjem;
- Da ne bomo hodili daleč v službo;
- Tovarne tja, kjer je njihovo mesto;
- Najprej parcelco, potem šele stajco;

➤ stanovanja

- Gradimo sodobna stanovanja v zdravem okolju;

- Ne samo streho nad glavo, ampak tudi šolo, vrtec, ambulanto in kino;
- Dobra sosedstva imamo najraje čim bližje;
- Ne podirajmo hiš naših dedov, napravimo jih raje enake modernim;
- Čas je denar in prevoz je drag;

➤ industrija in druge proizvodne dejavnosti

- Nekoč ni hotela gora k Mohamedu, danes pa mora tovarna k delovnemu človeku;
- Le glejmo, da s kopi v jami ne nakoplujemo smrtnih bolezni naši deželi;
- Kakšno industrijo na slovensko obalo?
- Hranimo primeren prostor za nove gospodarske dejavnosti;

➤ promet

- Potujmo varno;
- Uskladimo prevoze z različnimi prometnimi sredstvi;
- Zakaj bi se vozili po navadni cesti, če se lahko po železnici;
- Za vsako prometno panogo svojo nalogo;
- Avtobus kontra fičko;
- Avtomobilske ceste naj bodo res prave prometne žile;
- Ceste, letališča, proge vsake vrste naj ne spravljajo narave v krste;
- Odprimo Slovenijo v križem svet;
- Hrup nas vodi že v obup;

➤ energetika

- Energijo vsakemu Slovencu, toda ne za vsako ceno;
- Varnost jedrskih elektrarn;
- Jedrskih odpadkov ne mečimo na smetišče;
- Cisterne z gorivom so na cesti najbolj nevarne;
- Rafinerije in toplarne, termoelektrarne so nam lahko tudi nevarne;
- Elektrovi kvari okolje;
- Goriva moramo hraniti na varnem;

➤ vodno gospodarstvo

- Obvarujmo zdravo pitno vodo;
- Voda je vir življenja, voda je vir dohodka;
- Potrebovali bomo vedno več vode;
- Čistilne naprave, čiste vode;
- Neurejeni vodotoki zmanjšujejo naš življenjski prostor;
- Naše najbolj umazane reke moramo očistiti, pa ne s pralnimi praški;
- Večje vodne vire moramo obvarovati;

➤ kmetijstvo

- Hiša naj raste na trdni skali, zrno naj klije v plodni zemlji;
- Vsaj 3.000 m² kmetijske zemlje na Slovenca;
- Večje njive – cenejši kruh;
- Umno kmetijstvo in lepa pokrajina;
- Na asfaltu ne raste kruh;
- Hrana je tudi municija;
- Samo s stapljanjem mesta in dežele ne bo mogoče odpraviti današnje zastrupljanje zraka, vode in zemlje (F. Engels);
- Kmečki turizem je v prid mestu in podeželju;
- Kar ni za njivo bo za gozd;

➤ gozdarstvo

- Gozdovi ne dajejo le lesa, ampak tudi zdravje;
- Iz malega naj zraste veliko;
- Negovani gozdovi čistijo zrak in vodo, nudijo možnost sprostitve;
- varstvo kulturnih spomenikov in narave
- Kulturen narod spoštuje in ohranja kulturno dediščino;
- Narava nam bo v vedno večje veselje, korist in užitek;
- Zavarujmo vzorce nemotenega snovanja narave;
- rekreacija in turizem
- Turistična naselja so namenjena preživljanju prostega časa;
- Negovana kulturna krajina je osnova turističnega razvoja;

Manj razvita območja

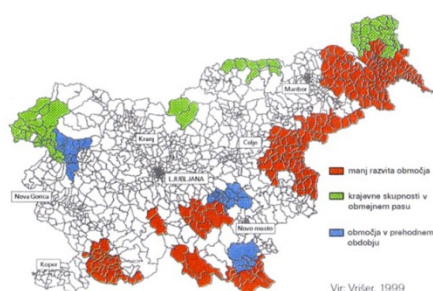
Zakon o ukrepih za pospeševanje manj razvitih območij v SR Sloveniji (UL SRS 4/1971)

- narodni dohodek;
 - delež kmečkega prebivalstva;
 - delež zaposlenega prebivalstva;
- Razkorak v stopnji razvitosti 1971:
- 1 : 9: narodni dohodek med najmanj in najbolj razvito občino;
 - 1 : 8: stopnjo zaposlenosti med najmanj in najbolj razvito občino.
- Kazalci za opredeljevanje MRO:
- gospodarska razvitost;
 - gibanje števila prebivalstva;
 - delež kmečkega prebivalstva;
 - družbeni standard
 - stopnja infrastrukturne opremljenosti;
 - občine ob državni meji; Zakon o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji (UL SRS 29/1975).
- Kazalci za opredeljevanje MRO:
- stopnjo razvitosti proizvodnih sil;
 - učinki delovanja proizvodnih sil;
 - stopnja razvitosti družbenega standarda; Zakona o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji (UL SRS 30/1980).
- Razkorak v stopnji razvitosti 1985:
- 1 : 5: družbeni proizvod na prebivalca v najmanj in najbolj razviti občini;
 - 1 : 4: stopnja zaposlenosti v najmanj in najbolj razviti občini.

Nerazvita območja v Sloveniji 1971–1975

Nerazvita, obmejna in prehodna območja v Sloveniji 1981–1986

14

Status MRO 1971 – 1990

1971 – 1975	11 občin
1976 – 1980	10 občin, 6 geografsko zaokroženih območij, 1 obmejno območje
1981 – 1985	6 občin, 7 geografsko zaokroženih območij, 4 obmejna območja
1986 - 1990	4 občine, 5 geografsko zaokroženih območij, 5 obmejnih območij

AREAS AND POPULATION OF LESS DEVELOPED AREAS IN SLOVENIA BETWEEN 1971 AND 1990

Period	surface area in %	% of population
1971 – 1975	18,9	18,2
1976 – 1980	30,0	20,7
1981 – 1985	29,1	15,6
1986 - 1990	21,7	12,6

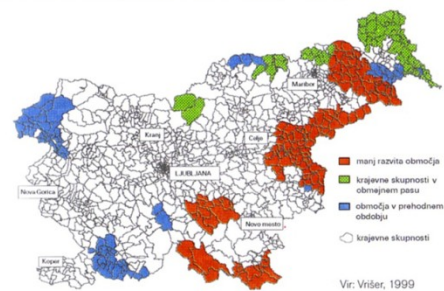
Odstopanja MRO od slovenskega povprečja

kazalci	1971	1987
Delež zaposlenih	39,0	58,4
Aktivna osnovna sred.	14,7	37,7
Družbeni proizvod/prebivalca	37,3	472
% kmet. v družb.p.	395,1	299,7
Promet v trgovini/drob./prebivalca	43,3	57,8
% otrok v VVZ	45,9	73,6
% študentov	43,0	58,3
Št. zdrav./10000 prebivalcev	58,2	64,4

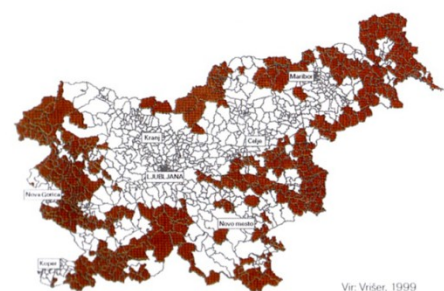
Strokovna gradiva

- Policentrični urbani sistem
- Stališča, sklepi in priporočila za oblikovanje in izvajanje prostorske, urbanistične in zemljiške politike v Sloveniji 1978

Nerazvita, obmejna in območja v prehodnem obdobju v Sloveniji 1986–1990

Demografsko ogrožena območja v Sloveniji 1990–1996

15

- Zasnova urbanizacije kot element regionalnega prostorskega plana (UL SRS 30/74)
- Temelji za politiko regionalnega razvoja 1975
- Zasnova uporabe prostora 1975 - 1977
- Sinteza, Povzetki strokovnih gradiv, ki zadevajo prostorski plan Slovenije 1977

Sistem družbenega planiranja

- Ustava 1974;
- Enotni sistem družbenega planiranja 1976
- Zakon o sistemu družbenega planiranja 1976 in 1985;
- samoupravni sistem planiranja; vseobsežno planiranje: ekonomski, socialni in prostorski vidik;
- dolgoročni in srednjeročni družbeni plani
- Dogovor o temeljih družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1976 - 1980 (UL SRS24/76);
- Zakon o sistemu družbenega planiranja in o družbenem planu SR Slovenije (UL SRS 1-4/80)

Sistemske zakoni na področju prostorskega planiranja

- Zakon o urejanju prostora (UL SRS 18/84);
- Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (UL SRS 18/84);
- Zakon o stavbnih zemljiščih (UL SRS 18/84);
- Zakon o graditvi objektov (UL SRS 43/84)

Enotni metodološki pristop

- Odlok o obveznih elementih enotne metodologije družbenega planiranja (UL SRS 46/85);
- Navodila o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin (UL SRS 20/85);
- Navodila o vsebini posebnih strokovnih podlag in vsebini prostorskih izvedbenih aktov (UL SRS 14/85).

Dolgoročni plan Slovenije

- Scenarij dolgoročnega družbenega razvoja Slovenije (sociološki, ekonomski in prostorski del);
- poglobitve razvojne možnosti, potrebe in razmere v Sloveniji do leta 2000;
- Dolgoročni prostorski razvoj Slovenije, Delovno gradivo za scenarij dolgoročnega razvoja SR Slovenije.

↓

Dolgoročni družbeni plan SR Slovenije za obdobje od leta 1986-2000 (UL SRS 1/86)

- strategija regionalnega razvoja;
- skupni elementi za organizacijo dejavnosti v prostoru;
- raba prostora in krajinska preobrazba;
- usmeritve za poselitve;
- urejanje varstva okolja;
- usmeritve glede usklajevanja navzkrižnih interesov v prostoru.

❖ stanje 1981

- 6.038 statistično opredeljenih naselij: dve mesti z nad 100.000 prebivalci, 4 srednje velika mesta in 45 manjših; v 51. = 54% vsega prebivalstva;
 - visoka stopnja razpršenosti poselitve;
 - urbaniziran prostor: = 4,5% celotnega ozemlja; pozidano okoli 10 do 11% površin;
 - stanovanjska gradnja: 1976-1980 = 400 ha površin na leto oziroma 2000 ha v celotnem obdobju; v povojnem obdobju do prve polovice 80. let pozidanih približno 54.000 ha kmetijskih zemljišč; v obdobju 1961-1981 40.000 ha, kar je predstavljalo 2,7% celotne površine.
 - urbanizacija: gradbena zemljišča: spremembe približno 18% najkakovostnejših obdelovalnih zemljišč (1/6 njivskih površin);
 - 71.000 stanovanj: razmerje med organizirano in individualno gradnjo 56:44; 2-3-krat več površin za stanovanjsko gradnjo.
 - neučinkovita zemljiška politika: 1972-1982 brez lokacijskih in gradbenih dovoljenj na leto zgrajenih približno 440 individualnih hiš, 400 počitniških in 300 pomožnih objektov; skupno število vseh nedovoljenih gradenj = 1660-1860 na leto.
 - Raba zemljišč:
 - od skupno 2.025.592 ha površin: 253.929 ha njiv in vrtov (12,5%), 57.490 ha vinogradov in sadovnjakov (2.8%) ter 333.456 ha travnikov (16,5%) = 644.875 ha obdelovalnih zemljišč (31,8%) + 226.841 ha neobdelanih kmetijskih zemljišč (11,2%) pretežno v hribovitem svetu in so se v večji meri zaraščala.
 - površina njiv in vrtov: 1938-1974 zmanjšanje za 94.000 ha; povečanje površin travnikov (95.000 ha), gozdov (za 160.000 ha); zmanjšanje površin pašnikov (144.000 ha), največ v prid gozdnih površin; zmanjševanje njivskih površin v ravninskih območjih;
 - pod gozdom 1.027.000 ha (50,7%); sto letno povečevanje in zaraščanje;
 - vrednost lesa v gozdu predstavlja le deseti del vrednosti gozda, devet desetih vrednosti pa predstavljajo druge njihove koristne funkcije;
 - odstotek poškodovanih gozdov: leta 1985 = povečanje v občini Ravne na Koroškem od 28,3% na 70%, v Slovenj Gradcu od 61% na 72%, v Velenju od 38% na 81%, v Dravogradu 31%, v Radljah ob Dravi 45% in Mozirju 18%.
- ❖ Obdobje po letu 1990
- tržno gospodarstvo;
 - zasebno podjetništvo;
 - demokratizacija političnega življenja;
 - lokalne samouprava (Ustava (UL RS 33/91);
 - Zakon o planiranju in urejanju prostora v predhodnem obdobju (UL RS 48/90)
 - številne spremembe in dopolnitve zakona o urejanju naselij in drugih posegih v prostor (UL RS 18/93, 47/93, 71/93);
 - Zakon o varstvu okolja (UL RS 32/93);
 - spremembe geostrateškega položaja: (UL RS 46/93, 57/93, 71/93, 23/94) zagotavljanje pogojev za gradnjo avtocestnega sistema (Lendava-Koper);
 - Zakon o lokalni samoupravi (UL RS 72/93): občina kot "temeljno socialno in po naravi zasnovano skupnost prebivalcev na določenem ozemlju" (62 -147);
 - Zakon o spodbujanju razvoja demografsko ogroženih območij v R Sloveniji (UL RS, št.48./90).

❖ DOO

- spodbujanje razvoja in ohranjanje poseljenosti demografsko ogroženih območij Slovenije (Odlok o območjih, ki se štejejo za demografsko ogrožena območja v RS v obdobju 1991-1993 (UL RS 5/91-1, 6/91):
- DOO: gibanje števila stalnega prebivalstva ne presega 25% povprečne rasti števila prebivalstva v Sloveniji od leta 1981 dalje; indeksa staranja prebivalstva vsaj za 25% manjši od slovenskega povprečja.
- gibanje števila stalnega prebivalstva ne presega 25% povprečne rasti števila prebivalstva v Sloveniji od leta 1981 dalje;
- indeksa staranja prebivalstva vsaj za 25% manjši od slovenskega povprečja.

DOO	
1991	0,23% BDP
1992	0,14% BDP
1993	0,1% BDP

Strategija regionalnega razvoja

- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (UL RS 60/99);
- Navodilo o minimalni obvezni vsebini in metodologiji priprave ter načinu spremljanja in vrednotenja regionalnega razvojnega programa (UL RS 52/00, 111/00);
- Uredba o vrednosti meril za določitev območij s posebnimi razvojnimi problemi in določitvi občin, ki izpolnjujejo ta merila (UL RS 59/00),
- Strategija regionalnega razvoja
- Uredba o podrobnejših pogojih in merilih za dodeljevanje spodbud, pomembnih za skladi regionalni razvoj (UL RS 59/00)

Institucije EU

Institucije EU:

- ❖ Evropska komisija (EK);
- ❖ Evropski parlament (EP);
- ❖ Svet Evropske unije (Svet EU);
- ❖ drugi organi: Evropski svet, Sodišče EU, Evropsko računsko sodišče, Evropski ekonomsko-socialni odbor, Odbor regij, Evropska investicijska banka, Evropska centralna banka, Evropski varuh človekovih pravic, Evropski nadzornik za varstvo podatkov idr.;

Evropska komisija:

- nosilka skupnih interesov EU, in posvetovalno telo Odbor regij (OR) predstavljata pomemben člen v regionalni politiki EU;
- Naloge EK:
 - predlaganje novih zakonov in predpisov;
 - upravljanje in izvajanje politik, skupnega proračuna in dodeljevanje sredstev;
 - izvrševanje zakonodaje EU;
 - zastopanje EU na mednarodnem prizorišču;

Generalni direktorati

- odgovorni za določeno področje dela; načrtujejo in pripravljajo zakonodajne predloge, ki postanejo uradni potem, ko jih sprejme EK;

Generalni direktorat za regionalno politiko (DG REGIO)

- skrbi za upravljanje treh skladov:
 - (1) Evropski sklad za regionalni razvoj,
 - (2) Kohezijski sklad,
 - (3) Instrument za predpristopno pomoč;

Odbor regij (OR)

- (Committee of the Regions) ni institucija EU: posvetovalno telo, politična skupščina; sestavljajo jo predstavniki regij in lokalnih skupnosti držav članic z namenom zastopanja njihovih stališč in interesov pri razvoju politike in pripravi zakonodaje EU;
- ustanovljen z Maastrichtsko pogodbo 1992; je naslednik Posvetovalnega sveta regijskih in lokalnih oblasti, ki ga je EK ustanovila 1988 s pristojnostmi posvetovanja v procesu oblikovanja in izvajanja kohezijske politike EU.
- Amsterdamska pogodba 1997 je razširila pristojnosti OR na približno dve tretjini zakonodajnih predlogov EU ter določila, da se z OR lahko posvetuje tudi EP; ko je 2009 začela veljati Lizbonska pogodba, je bila vloga OR še bolj okrepljena;
- Lizbonska pogodba: EK zavezuje, da se mora z Odborom regij posvetovati že v predzakonodajni fazi; obvezno posvetovanje EP z OR; OR lahko vloži tožbo pri Sodišču EU, v kolikor meni, da se EK, EP in Svet EU z njim niso posvetovali;

- v odboru deluje šest komisij, ki preučujejo predloge in o njih razpravljajo, nato pa pripravijo mnenja o pomembnih temah;
- komisije odbora regij so specializirane za svoje področje:
 - Komisija za politiko teritorialne kohezije (COTER): regionalna politika in promet;
 - Komisija za ekonomsko in socialno politiko (ECOS): ekonomska in socialna politika;
 - Komisija za izobraževanje, mladino, kulturo in raziskave (EDUC): izobraževanje, vseživljenjsko učenje, kultura, večjezičnost, mladi in šport;
 - Komisija za okolje, podnebne spremembe in energijo (ENVE): okolje, podnebne spremembe in energija;
 - Komisija za državljanstvo, upravljanje ter institucionalne in zunanje zadeve (CIVEX): državljanstvo, upravljanje ter institucionalne in zunanje zadeve;
 - Komisija za naravne vire (NAT): skupna kmetijska politika, ribištvo, pomorska politika, javno zdravje, varstvo potrošnikov;

Kohezijska politika EU

- kohezijsko politik (Cohesion Policy): odpravljanje gospodarskih neskladij in zmanjšanje regionalnih razvojnih razlik, tako med državami članicami EU kot znotraj samih držav; KP ni samo ena od politik skupnosti, temveč predstavlja teritorialno kombinacijo različnih sektorskih politik;
- Kohezijska politika
- strategija EU za spodbujanje splošnega uravnoveženega razvoja držav članic in njihovih regij; v njeno oblikovanje in izvajanje so poleg nadnacionalne, nacionalne in subnacionalne ravni vključeni tudi drugi javno politični akterji, predvsem socialni in ekonomski partnerji;
- Kako izkoristiti prednosti vseh območij, da bodo najboljše prispevala k trajnostnemu in uravnoveženemu razvoju EU kot celote?
- Kako rešiti vprašanje koncentracije prebivalstva, saj mesta krepijo inovacije in inovativnost, a hkrati povečujejo onesnaženost in socialno izključenost?
- Kako lahko bolje povežemo območja, da bodo imela dostop do javnih storitev, učinkovitega prevoza, zanesljivih energetske omrežij in širokopasovnega interneta?
- Kako lahko razvijemo nove oblike sodelovanja?
- regionalna politika, strukturna politika in kohezijska politika: pogosto jih zamenjujemo ali uporabljamo kot sopomenke; gre za različne mehanizme ali politike v okviru redistributivnih politik EU, katerih skupni cilj je vsesplošen skladen razvoj;

Regionalna politika

- ukrepi, ki se izvajajo na regionalni ravni in so namenjeni enakomernejšemu regionalnemu razvoju oziroma zmanjševanju razvojnih razlik; odprava notranjih meja je dodatno spodbujala koncentracijo gospodarskih dejavnosti

in prebivalstva v obstoječih centrih, obenem pa povečevala razlike in napetosti med razvitimi in nerazvitimi deli EU;

- Regionalna politika
- EU je z namenom zmanjševanja regionalnih razvojnih razlik na celotnem območju 1975 ustanovila Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR) - temeljni instrument regionalne politike;

Strukturna politika

- (Structural Policy): širši pojem kot regionalna politika, saj se ne osredotoča na samo na regionalno komponento; predstavlja reformo regionalne politike 1988, ko je postavljena v kontekst strukturnih politik;
- Strukturna politika
- upravlja s strukturnimi skladi (Structural Funds): vzpostavitev konkurenčnega gospodarstva z izvajanjem sistemskih reform v podjetniškem in finančnem sektorju, gospodarski infrastrukturi, trgu dela, javni in lokalni upravi, regionalnem razvoju, kmetijstvu, pokojninskem in zdravstvenem varstvu itd.

Kohezijska politika

- skupek razvojnih aktivnosti, programov in ukrepov države, lokalnih skupnosti in drugih nosilcev organiziranih interesov na regionalni ravni, koordiniranih in sofinanciranih s strani EU, namenjenih zmanjševanju ekonomskih, socialnih in teritorialnih razlik;
- odpravljanje ovir za razvoj in ne več zmanjševanje razvojnih razlik; osnova KP EU je 174. člen Pogodbe o delovanju Evropske unije (prejšnji 158. člen Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti); ne pomeni nadomestila regionalnih politik posameznih držav članic EU, temveč je njihovo dopolnilo;
- sredstva, namenjena KP, so dodatna sredstva in ne nadomestek nacionalnih sredstev za regionalno politiko; KP je condition sine qua non (nepogrešljiv in nujen ukrep) za rast socialne, ekonomske in teritorialne kohezije; k tem ciljem ni zavezana le kohezijska politika, ampak tudi ostale politike skupnosti; KP ena od ključnih politik EU in drugi največji porabnik proračunskih sredstev, regionalna politika pa ostaja eden od vidikov kohezijske politike;
- trije ključni razlogi za razvoj kohezijske politike:
 - socialni: vsi državljani držav članic EU morajo imeti občutek, da so udeleženi pri koristih, ki jih prinaša evropsko povezovanje;
 - politični: KP je spodbuda za vse tiste države, ki bi morebiti kakor koli izgubile na drugih javnopolitičnih področjih;
 - gospodarski: obstoj slabše razvitih regij škodi gospodarski rasti EU kot celoti, saj lahko prevelike regionalne razlike ovirajo konkurenčnost in normalno delovanje skupnega trga;
- razvoj KP EU lahko razdelimo v tri faze:
 - (1) obdobje od formalnega začetka evropskih povezovalnih procesov do ustanovitve ESRR;
 - (2) druga faza sovpada s sprejemom Enotnega evropskega akta in Maastrichtske pogodbe;

- (3) tretja faza je zaznamovana s problemi zadnje širitve;

➤ Razpoložljiva sredstva kohezijske politike EU

Programsko obdobje	Razpoložljiva sredstva (milijarde EUR)
1988 – 1992	69
1993 – 1999	168
2000 – 2006	213
2007 - 2013	347

❖ Obdobje do 1988

- začetki regionalne politike segajo v 1957, ko je bila s podpisom Rimske pogodbe ustanovljena Evropska gospodarska skupnost (EGS); Rimska pogodba ni predvidevala oblikovanja skupne regionalne politike, temveč je nakazala potrebo po njej: zmanjševanje razlik med različnimi regijami in opredelitev »harmoničnega razvoja«;
- 1958 ustanovljena dva finančna instrumenta: Evropski socialni sklad (ESS) in Evropska investicijska banka (EIB) - ESS: spodbujanje izobraževanja delavcev, ki so bili prizadeti v industrijskem prestrukturiranju ter izboljšanje mobilnosti znotraj trga; EIB: pospešiti ekonomski razvoj in vzpostaviti mehanizem, ki bo omogočal pretok kapitala od bogatih k revnim regijam ter pritegnil kapital od zunaj;
- 1962 ustanovljen tretji finančni instrument, Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EKUJS): zagotavljanje investicijske pomoči najmanj razvitim podeželskim območjem;
- Bonn 1970: prva konferenca ministrov držav ES, pristojnih za prostorsko in regionalno planiranje (Council of Europe Conference of Ministers Responsible for Spatial/Regional Planning – CEMAT) - prvič poudarjena nadnacionalna, evropska razsežnost regionalnega/prostorskega planiranja; potreba po vzpostavitvi sistema primerljivih podatkov, s katerimi bi lahko oblikovali skupno razvojno politiko;
- 1975 ustanovljen Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR) - začetek načrtnega upravljanja regionalnega razvoja; finančni instrument, ki naj bi okrepil nacionalne regionalne politike držav članic in nudil finančno podporo prestrukturiranju industrijskih regij;
- 1986 je bil v Luksemburgu in Haagu podpisan Enotni evropski akt (EEA) - prva evropska pogodba, ki vpelje regionalno politiko v pravni red EU; regionalna politika je dobila natančne smernice za skladnejši, bolj usmerjeni razvoj;
- prvič določen in omenjen tudi cilj ekonomske in socialne kohezije: izničenje negativnih posledic oblikovanja notranjega trga v manj razvitih državah članicah in zmanjšanje razlik;
- tri obstoječe sklade - ESS, EKUJS, ESRR - je združil v strukturne sklade: doseganje usklajenega razvoja in zmanjševanje razlik med posameznimi državami članicami oziroma regijami;

❖ Obdobje 1988–1992

- medinstitucionalni sporazum, imenovan tudi Delorsov paket I (1988): začetek sistematičnega izvajanja regionalne politike: strukturni skladi, kmetijska politika in financiranje;
 - določili so pet ciljev, na podlagi katerih se bo izvajala kohezijska politika. Prednostni cilji so bili:
 - Cilj 1: pospeševanje razvojnega in strukturnega prilagajanja regij, ki zaostajajo v razvoju;
 - Cilj 2: preoblikovanje regij, ki so resno prizadete zaradi upada industrije (območja, kjer je bila zaposlenost v industriji večja, kot je povprečje EGS);
 - Cilj 3: boj proti dolgotrajni brezposelnosti;
 - Cilj 4: olajševanje prilagajanja vključevanja mladih;
 - Cilj 5: a) pospeševanje prilagajanja kmetijskih struktur, b) spodbujanje razvoja podeželskih območij.
 - 16 pobud Skupnosti za reševanje posebnih težav nekaterih regij ali sektorjev: Interreg: čezmejno sodelovanje med sosednjimi regijami; Euroform, Now in Horizon financiranje projektov na področju poklicnega usposabljanja in ustvarjanja delovnih mest;
 - Leader: financiranje projektov za lokalni razvoj in razvoj podeželja ter drugih pobud za obnovo industrijskih območij, oddaljenih regij; varovanje okolja, energetika, informacijske tehnologije in raziskave;
 - ključna načela kohezijske politike 1988: nanašala so se na dodeljevanje sredstev strukturnih skladov;
 - Ključna načela, ki so v veljavi še danes, so:
 - osredotočanje na omejeno število ciljev s poudarkom na najmanj razvitih regijah;
 - načrtovanje večletnih programov na podlagi analiz, strateškega načrtovanja in vrednotenja;
 - načelo dodatnosti, ki zagotavlja, da države članice ne nadomestijo nacionalnih izdatkov z izdatki EU;
 - partnerstvo pri oblikovanju in izvajanju programov, ki vključujejo nacionalne in podnacionalne udeležence ter udeležence EU, vključno s socialnimi partnerji in nevladnimi organizacijami;
- ❖ Obdobje 1993–1999
- 1992 Maastricht: Pogodba o Evropski uniji (PEU), ki je skupaj s Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti stopila v veljavo 1993. PEU pomeni vključitev Kohezijske politike v evropski pravni red (ekonomska in socialna kohezija);
 - Maastrichtska pogodba: poleg gospodarske in denarne unije ter oblikovanja skupnega trga je določila ekonomsko in socialno kohezijo kot eno od prednostnih nalog EU; dva nova instrumenta – Finančni instrument za razvoj ribištva (FIUR) in Kohezijski sklad, ter novo institucijo, Odbor regij;
 - Cilj 1: pospeševanje razvojnega in strukturnega prilagajanja regij, ki zaostajajo v razvoju;
 - Cilj 2: preoblikovanje regij, ki so resno prizadete zaradi upada industrije;
 - Cilj 3: boj proti dolgotrajni brezposelnosti in olajševanje vključevanja mladih in oseb, ki so izpostavljene izključevanju s trga dela, v poklicno življenje ter pospeševanje enakih zaposlitvenih možnosti za moške in ženske;

- Cilj 4: olajševanje prilagajanja delavcev spremembam v panogi industrije in proizvodnih sistemih;
 - Cilj 5: spodbujanje razvoja podeželja: (a) s pospeševanjem prilagajanja kmetijskih struktur na podlagi reforme skupne kmetijske politike ter spodbujanje posodobitev in strukturnega prilagajanja ribiškega sektorja; (b) z olajševanjem razvojnega in strukturnega prilagajanja podeželja;
 - Cilj 6: razvoj in strukturno prilagajanje regij, ki so zelo redko naseljene.
 - Prvo poročilo o ekonomski in socialni koheziji 1996 - ekonomske in socialne razlike v EU na regionalni ravni, ocenjen pa je bil tudi vpliv nacionalnih politik in politike skupnosti na razvoj regij;
 - Evropske prostorsko razvojne perspektive (ESDP, EPRP) 1999: pravno navezujoč dokument, s katerim se zagotavlja politični okvir za sektorsko usmerjene politike na lokalni, regionalni, nacionalni in evropski ravni, ki imajo posledice za prostor;
- ❖ Obdobje 2000 - 2006
- Agenda 2000: reforme temeljnih politik EU, ki bodo zagotovile uspešno delovanje EU po širitvi leta 2004; obsega tri dele:
 - (1) politiko unije, ki se nanaša predvsem na reformo skupne kmetijske politike in strukturnih skladov;
 - (2) širitev kot izziv in
 - (3) nov finančni okvir 2000-2006;
 - Cilji
 - Cilj 1: pospeševanje razvojnega in strukturnega prilagajanja regij, ki zaostajajo v razvoju;
 - Cilj 2: podpiranje gospodarskega in socialnega preoblikovanja območij, ki se srečujejo s strukturnimi težavami;
 - Cilj 3: podpiranje prilagajanja in posodabljanja politik ter sistemov izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja.
 - V finančnem obdobju 2000-2006 se je zmanjšalo število pobud Skupnosti:
 - INTERREG: pobuda, namenjena čezmejnemu, transnacionalnemu in medregionalnemu sodelovanju;
 - URBAN: pobuda za reševanje težav mest in urbanih območij v zatonu;
 - LEADER +: pobuda, namenjena usmerjanju v podeželska območja;
 - EQUAL: pobuda, namenjena reševanju problematike neenakih možnosti in diskriminacije na trgu dela;
 - Instrumenti strukturne politike za predpristopno obdobje 1999 (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession - ISPA) in Posebni pristopni program za kmetijstvo in razvoj podeželja (Special Accession Programme for Agriculture & Rural Development - SAPARD);
- ❖ Obdobje 2007-2013
- zadnja širitev EU prinese do sedaj največje razlike med regijami: število prebivalcev se je povečalo za 20 %, BDP pa le za 5 %; prav tako so se povečale razlike v dohodku in zaposlitvi;
 - EK je 2004 objavila dokument o prihodnosti razširjene EU, vključno s predlogom proračuna za finančno obdobje 2007-2013;

- v finančni perspektivi 2007–2013 so bili finančni instrumenti kohezijske politike trije: Evropski sklad za regionalni razvoj, Evropski socialni sklad in Kohezijski sklad;
- nov Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EKSRP) in nov Evropski sklad za ribištvo (ESR);
- Cilj 1: Konvergenca,
- Cilj 2: Regionalna konkurenčnost in zaposlovanje,
- Cilj 3: Evropsko teritorialno sodelovanje;
- EK je skupaj z EIB in drugimi finančnimi institucijami razvila štiri nove pobude oziroma posebne instrumente pomoči zaradi doseganja učinkovite in trajnostne kohezijske politike:
- JASPERS: podpora za pripravo večjih kakovostnih projektov, za katere lahko države prejmejo sredstva evropskih skladov; pobuda je bila namenjena 12 državam članicam, ki so se Evropski uniji pridružile po letu 2004;
- JEREMIE: uporaba instrumentov finančnega inženiringa, ki MSP omogoča lažji dostop do financiranja prek intervencij strukturnih skladov.
- JESSICA: prek mehanizmov finančnega inženiringa podpira trajnostni razvoj in obnovo mestnih območij.
- JASMINE: skupni ukrep za podporo mikrofinančnim institucijam; spodbujati dobre prakse na področju mikrokreditov in pripravi osnutkov kodeksa ravnanja za ponudnike mikrokreditov;
- 2007 programe predpristopne pomoči (PHARE, ISPA, SAPARD, PHARE CBC in CARDS) nadomesti Instrument za predpristopno pomoč (Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA): pomoč pri prehodu in krepitvi institucij, čezmejno sodelovanje z državami članicami EU in drugimi državami, regionalni razvoj, krepitev človeškega kapitala in boj proti izključenosti ter razvoj podeželja;
- Lizbonska pogodba 2009 in nova strategija EU sta poleg ciljev ekonomske in socialne kohezije uvedli nov vidik: teritorialno kohezijo; cilj za prihodnost kohezijske politike po 2013, kar pomeni vključevanje novih, dodatnih področij intervencije v politiko EU;
- EK 2008 sprejme Zeleno knjigo o teritorialni koheziji: spodbuditi usklajen in trajnostni razvoj vseh območij s krepitvijo njihovih prostorskih značilnosti in virov;

Program čezmejnega sodelovanja IPA Jadran 2007–2013

= program čezmejnega sodelovanja med tremi državami članicami EU (Grčija, Italija, Slovenija) in štirimi državami kandidatkami/potencialnimi državami kandidatkami (Hrvaška, Albanija, Bosna in Hercegovina, Črna gora);

- ❖ 'Slovenija-Hrvaška' Program čezmejnega sodelovanja IPA 2007–2013
- program čezmejnega sodelovanja med Slovenijo in Hrvaško za obdobje 2007–2013 - čezmejno sodelovanje za predpristopno pomoč (IPA);
- 14 slovenskih in hrvaških regij ob skupni meji (v Sloveniji: Pomurska, Podravska, Savinjska, Spodnjeposavska, Jugovzhodna Slovenija, Notranjsko-kraška in Obalno-kraška; na Hrvaškem: Međimurje, Varaždin, Krapina-Zagorje, Zagreb, Karlovac, Primorje-Gorski Kotar in Istra); dve območji (v Sloveniji:

Osrednjeslovenska; na Hrvaškem: mesto Zagreb) lahko sodelujeta pri projektih kot sosednje območje (največ 20 % sredstev, dodeljenih programu);

- ❖ Operativni program 'Italija - Slovenija'
 - operativni program čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo - podpora Skupnosti v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) za določene italijanske in slovenske regije vzdolž skupne meje:
 - italijanske regije: Trst, Gorica, Videm, Benetke, Rovigo, Padova, Ferrara in Ravena;
 - slovenske regije: Goriška, Obala - Kras in Gorenjska. Območja Osrednjeslovenska regija v Sloveniji ter Pordenone in Treviso v Italiji lahko sodelujejo v projektih kot sosednja območja in (največ 20 % sredstev ESRR, dodeljenih programu);

- ❖ Operativni program „Program Mediteran“
 - transnacionalni program sodelovanja med Ciprom, Francijo, Združeno kraljestvo, Grčijo, Italijo, Malto, Portugalsko, Slovenijo, Španijo (+ IPA : HR, BA, ME, AL);

- ❖ Operativni program 'Alpski prostor'
 - transnacionalni program teritorialnega sodelovanja med Nemčijo, Francijo, Italijo, Avstrijo in Slovenijo (z udeležbo Lihtenštajna in Švice); program Alpski prostor spada v okvir cilja evropskega teritorialnega sodelovanja;

- ❖ Operativni program čezmejnega sodelovanja 'Slovenija - Madžarska'
 - operativni program čezmejnega sodelovanja med Slovenijo in Madžarsko - program vključuje zagotavljanje podpore Skupnosti kot del Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) za določene slovenske in madžarske regije vzdolž skupne meje: madžarski okrožji Zala in Vas ter slovenski regiji Pomurje in Podravje -teritorialne enote NUTS III;

- ❖ Program čezmejnega sodelovanja 'Slovenija - Avstrija'
 - operativni program čezmejnega sodelovanja med Avstrijo in Slovenijo - finančna podpora sodi v ukrepe Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) za podporo posebnim avstrijskim in slovenskim regijam ob skupni meji: program namenjen avstrijskim regijam Vzhodna Štajerska, Zahodna Štajerska, Južna Štajerska, Celovec - Beljak, Spodnja Koroška in Južna Gradiščanska ter gorenjski, koroški, savinjski, podravske in pomurski regiji v Sloveniji (regije NUTS III);

- ❖ Operativni program 'Srednja Evropa'
 - transnacionalno sodelovanje med osmimi državami članicami - v program so vključene Avstrija, Češka, Italija (ozemlja na severovzhodu), Madžarska, Nemčija (ozemlja na vzhodu in jugu) Poljska, Slovenija in Slovaška. V programu bo s svojimi sredstvi in prispevkom iz evropskega sosedskega in partnerskega instrumenta sodelovala tudi Ukrajina (zahodni del);

- ❖ Operativni program 'Jugovzhodna Evropa (JVE)'
- program vključuje podporo Skupnosti za regije v 16 državah -- državah članicah, državah kandidatkah, možnih državah kandidatkah in tretjih državah; za 14 držav je upravičeno območje ves teritorij države: Albanija, Avstrija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Romunija, Hrvaška, Republika Makedonija, Grčija, Madžarska, Črna gora, Slovaška, Slovenija in Moldavija;
- v dveh državah so upravičene samo nekatere regije: v Italiji regije Lombardija, Bolzano/Bozen, Trento, Benečija, Furlanija-Juljska krajina, Emilija Romanja, Umbrija, Marke, Abruci, Molise, Apulija Bazilikata, v Ukrajini pa Cjermovestka pokrajina, Ivano - Frankivska pokrajina, Zakarpatska pokrajina in Odeška pokrajina;

Strokovne analize

- razumevanje sedanjih razmer in pogojev, znotraj katerih sprejemamo odločitve;
 - opredeljevanje prioriternih vprašanj in njihovo reševanje;
 - oblikovanje splošnih načel za nadaljnja razvojna prizadevanja;
 - opisna stopnja celotnega območja, vključno z opredeljevanjem regionalnih problemov;
 - analitična stopnja raziskovanja temeljnih razvojnih teženj in njihovih predvidenih posledic;
 - stopnja sintetiziranja spoznanj v regionalne koncepte kot podlage za zasnovo razvoja;
-
- ❖ **analiza stanja in teženj** - opis obstoječih in regionalnih razmer in pogojev;
 - ❖ **ocena stanja** - relativni pomen regionalnih problemov ali stopnjo doseganja ciljev (dejavniki, ki povzročajo regionalne probleme);
 - ❖ **vrednote** - cilji, problemi ali vprašanja in prioritete;
 - ❖ **politika** - načela za usmerjanje prostorskega razvoja in reševanje problemov;
- cilji - nanašajo se na opazovanja, predpostavke, sklepe in dedukcije o problemih, potrebah in ciljnih pogojih;
 - vzročni dejavniki - vplivajo na probleme, potrebe in ciljne pogoje;
 - izvedljivost ali učinkovitost potencialnih rešitev;
 - strokovne razlage - pojasnjevanje, opredeljevanje, opisovanje ali utemeljevanje regionalnih razmer;
 - eden izmed načinov za doseganje strokovne razlage - neke vrste poskus logične analize oblik in
 - védenje o prihodnjih dogodkih - vizije, koncepti, napovedovanje in projekcije, snovanje prihodnosti glede na želje in razvojne možnosti;
 - skrbno in teoretično organizirano spoznavne rezultate« ter druge oblike spoznavnih rezultatov s področja različnih strok o različnih elementih, pojavih in procesih regionalne strukture;
 - urejeno sistematično in preverjeno spoznanje, ki je rezultat skrbnega in natančnega metodološkega raziskovanja in proučevanja regionalnega razvoja, torej sistematičnega iskanja dejstev, iz katerih lahko izoblikujemo določena načela;
- ❖ **sinteza dejstev** - sinteza starih in poznanih ter novih nepoznanih dejstev;
 - ❖ **metoda pojasnitev** in upravičevanja trditev ali sistema trditev o regionalnih razmerah;
 - ❖ logična **koherentnost strokovnih razlag** ter doseganje natančnosti formulacij, trditev in hipotez;
- struktura, funkcija in razvoj;
 - razvoj - sprememba v velikosti, strukturi ali sistemu (v velikosti ali kompleksnosti celotnega območja in njenih sestavnih elementov);
 - morfogeneza - proces, s katerim postane regionalni sistem strukturno različen;
 - diferenciacija - proces, v katerem se človek in dejavnosti prilagajajo posebnim in enkratnim pogojem in funkcijam regije;
-
- strokovne analize

- analiza stanja in razvojnih teženj;
- ocena stanja;
- razvojne možnosti;
- razvojne vizije;
- koncepti;
- inačice regionalnega razvoja;
- ❖ ključna vprašanja regionalnega razvoja: opozarjajo na obstoječe stanje (razmere, pogoje) in regionalne probleme oziroma nezaželene razmere in pogoje, na prihodnje regionalne razmere in pogoje;
- ❖ regionalni problemi
 - **analitični opis stanja;** sinteza spoznanj in strukturiranje opisa stanja v posamezne njene sestavine;
 - stanje regionalnega razvoja - spoznana dejstva (brez vrednostnih sodb), procesi, teženje;
 - **ocene stanja** - ključna vprašanja regionalnega razvoja; ključni problemi regionalnega razvoja;
 - **izraža odnos do stanja:** dosedanja strokovna spoznanja, izkušnje, praktični podobni primeri; metode ocenjevanja z vsem potrebnim kriterialnim instrumentarijem;
 - **vpogled v vrednotenje regionalne strukture z vidika meril za ocenjevanje** - oceniti poskušamo ali so določeni pojavi in procesi relativno ugodni, primerni, zaželeni ali nezaželeni, z negativnimi ali pozitivnimi predznaki oziroma možnimi posledicami itd.;
 - **zavzemanje stališč do pozitivnih pojavov in procesov regionalnega razvoja;**
 - poskus reševanja tistih razmer, ki so opredeljene kot ključna in najbolj pereča vprašanja stanja in teženj nadaljnjega regionalnega razvoja - **možne rešitve;**
 - **deskriptivni pristop** - strokovni, tehnični, politični, uradniško-administrativni, zakonski, sektorski itd. vidiki - presoja/ocena/vrednotenje, oblikovanje rešitev, ukrepi in rezultati;
 - **normativni pristop** - z vidika smotrnosti (teleološki vidik) oziroma strokovnih načel, kodeksov, norm oziroma strokovne etike (deontološki vidik);
 - **spodbujati** (krepiti) pozitivne procese in pojave regionalnega razvoja;
 - **preprečiti** - delovanje na vzroke, ki povzročajo nastajanje regionalnih problemov;
 - **preusmerjati** - zaželene in možne oblike, funkcije in strukture;
 - **omiliti/zmanjšati** - prostorski obseg, intenzivnost, čas trajanja;
 - **spremeniti** relativni pomen oziroma težo;
 - **upočasniti** nekatere nezaželene procese;
 - **odpravljati** negativne vplive oziroma posledice;
 - **spremeniti** nezaželene pojavne oblike itd.;
- regionalne probleme je težko dokončno opredeliti;
- opredelitev in razumevanje regionalnih problemov pomeni lahko več ali manj že tudi njihovo rešitev;
- za regionalne probleme ne obstajajo prave ali napačne rešitve;

- izredno težko je spoznati, kdaj so regionalni problemi rešeni;
- zelo veliko je načinov oziroma metod s katerimi lahko opredeljujemo in rešujemo regionalne probleme;
- obstajajo številne možne razlage za regionalne probleme;
- glede na različne možne razlage so možne tudi zelo različne rešitve;
- izredno težko je spoznati ravni regionalnih problemov;
- regionalni problemi se lahko kažejo kot simptomi drugih razvojnih vprašanj;
- potem, ko smo poiskali rešitev za regionalne probleme, se ne moremo več vračati nazaj na prvotno stanje v katerem smo to rešitev oblikovali;
- **notranja povezanost:** vsak regionalni problem je na nek način povezan z ostalimi vprašanji, in sicer tudi na različnih prostorskih ravneh;
- **kompleksnost:** pri regionalnih problemih obstajajo različni možni načini analiziranja in različni pristopi ter načini ukrepanja;
- **negotovost:** regionalne probleme opredeljujemo v dinamičnih in negotovih razmerah;
- **dvoumnost:** ne obstaja samo ena pravilna razlaga ali ena sama rešitev za regionalne probleme;
- **konfliktnost:** konflikti med različnimi interesi na različnih področjih in različnih območjih so neizbežni pri iskanju, sprejemanju in opredeljevanju rešitev;
- **omejitve:** na izbiro načinov za reševanje regionalnih problemov lahko pomembneje vplivajo različne družbene, organizacijske, institucionalne, pravno-formalne, tehnične, politične ovire oziroma možnosti;

❖ regionalne razlike

- razkorak v gospodarski razvitosti;
- socialno-ekonomske analize med statističnimi regijami;
- specifični kazalci in merila;
- količinski in/ali kakovostni kazalci;
- odstopanja od državnega povprečja;
- določanje aritmetičnega povprečja in standardnih odklonov;
- agregiranje kazalcev na ravni lokalne skupnosti;
- razmerja med najvišjimi in najnižjimi vrednostmi za posamezne kazalce;

- do kakšne mere so »regionalne razlike« lahko vzrok **za neenakost, nepravičnost, neracionalnost, neučinkovitost, neekonomičnost, neuskkljenost, neuravnoteženost, netrajnost regionalnega razvoja;**
- ali moramo oziroma smemo tako prikazane in izražene "regionalne razlike" razumeti kot nasprotja v regionalnem razvoju;

- pomen regionalnih razlik
 - ali kaže večje ali manjše odstopanje od povprečnih ali absolutnih vrednosti med regijami na večje ali manjše regionalne probleme;
 - ali lahko na podlagi ugotavljanja zmanjševanja »stopnje odstopanja v indeksnih točkah« sklepamo na višjo ali nižjo stopnjo usklajenega oziroma skladnega regionalnega razvoja;
 - katere regionalne razlike so zaželeno in katere ne;
 - katere regionalne razlike so dopustne in katere ne;

- zakaj so nekatere regionalne razlike družbeno sprejemljive druge pa ne;
- ali je rezultate vrednotenja »drobnih regionalnih disparitet« možno združevati tudi na regionalni ravni;
- ali je agregiranje vseh kazalcev na ravni lokalnih skupnosti primerno metodološko in praktično izhodišče za oblikovanje kazalcev regionalnega razvoja.

❖ regionalne razvojne možnosti

- vizije;
- scenariji;
- modeli;
- koncepti;
- določanje planskih območij;
- nacionalne strategije in programi (cilji in usmeritve sektorjev);

➤ vizije

- »imeti vizijo o prihodnjem razvoju, ki bo kar v najboljši meri uporabila vse možne vire« (Evropa 2000, 1991);
- vizije
- »dosegati večje fizične in ekonomske integracije zaradi razvijanja prostorske strukture, ki dosega visoke okoljske standarde, kaže koristi sodelovanja na področju prostorske politike in je sposobna ponuditi praktične smernice za integracijo in harmonizacijo prostorskih vidikov nacionalnih politik« (VASAB 2010, 1995);
- vizije
- namišljeno pismo, ki ga v letu 2018 piše navdušen turist na Danskem oziroma »dinamično središče gospodarske prosperitete za Severno Evropo, ki se ponaša z okoljsko kakovostjo kot eno izmed njegovih mednarodnih prepoznavnosti« (Danska 2018, 1997);
- »doseganje rasti, konkurenčnosti in decentralizacije gospodarstva z visoko stopnjo zaposlenosti za EU kot celoto, zagotavljanje gospodarske in socialne kohezije ter trajnostne rasti« (Bela knjiga o rasti, konkurenci in zaposlenosti, 1993);
- »okoljsko prijazna, konkurenčna in visoko tehnološko razvita država ter dežela mednarodnega ravnotežja« (Finska 2017, 1995).

🌈 Krajinska območja

- kmetijstvo;
- gozdarstvo;
- vodno gospodarstvo;
- pridobivanje mineralnih surovin;
- poselitev in infrastruktura;
- varstvo naravnih in kulturnih vrednot;

➤ modeli

- **model prednostnega varstva vrednot** in minimalnega razvoja;
- **model prednostnega razvoja** ter minimalnega varstva vrednot;

- **model srednje stopnje varstva in razvoja;**

1. Gozdna območja

- kategorizacija območij gozdov
 - območja vseh gozdov (razmejitev med gozdnimi in negozdnimi površinami);
 - območja varovalnih gozdov;
 - območja gozdov s posebnim namenom, kjer gozdnogospodarski ukrepi niso dovoljeni, (posebej gozdni rezervati);
- Gozdna območja
 - območja gozdov s posebnim namenom, kjer gozdnogospodarski ukrepi so dovoljeni;
 - območja gozdov s 1. stopnjo poudarjenosti **proizvodnih funkcij**;
 - območja gozdov s 1. stopnjo poudarjenosti štirih **ekoloških funkcij**;
 - območja gozdov s 1. stopnjo poudarjenosti **socialnih funkcij**;
 - območja nad gozdno mejo;
 - območja razvrednotenih in poškodovanih gozdov;
 - območja največjega prepletanja funkcij gozdov;
 - območja gozdov s predvideno navzočnostjo velikih zveri;
 -

razvojni interesi: razvojni interesi sektorja gozdarstva - upravljanje z naravnim virom zaradi ekonomskih učinkov (lesna proizvodnja in proizvodnja nelesnih gozdnih dobrin); najprimernejše lokacije - najboljša gozdna rastišča (ne dopuščanja razvoja drugih rab); v teh območjih;

varstveni interesi: ohranjanje stanja in kakovosti naravnega vira (gozda); varstvo splošnih kakovosti prostora; varovanje naravno najbolj ohranjenih, kakovostnih in najbolj ranljivih gozdnih območij;

- možni koncepti ali načini razvoja gozdnih območij
 - **prednostno razvojni** - prevladujoči razvojni interesi;
 - **prednostno varovalni** - prevladujoči varovalni interesi;
 - **razvojno-varovalni** - uravnoteženo razmerje med razvojnimi in varovalnimi interesi;

2. Kmetijska območja

- razvojne predstave in načrti sektorja: splošne usmeritve in razvojna filozofija sektorja, spremembe tehnologije rabe virov, prostorske razvojne zahteve, ekonomska argumentacija za razvojne načrte;
- mehanizmi uresničevanja razvoja;
- posnetek stanja;
- prednostna območja za pospeševanje kmetijske dejavnosti;
- prednostne kulture;
- Kmetijska območja
 - območja biološkega kmetovanja (na podlagi kriterija neonesnaženosti kmetijskih zemljišč);
 - okoljsko občutljiva območja (področja usmerjanja spodbud);
 - območja (ali merila) na katere bodo vezane različne oblike spodbud;
- Temeljne naloge kmetijstva:

- pridelava dovolj dobre, poceni in ekološko neoporečne hrane ter pridelkov, ki služijo drugim gospodarskim panogam (industrijske rastline ipd.);
 - skrb za varstvo tal kot pridelovalnega potenciala in naravnega pojava;
 - Druge naloge kmetijstva:
 - sodelovanje pri ohranjanju kulturne krajine ob izkazanem širšem družbenem interesu;
 - skrb za socialno pravičnost na podeželju in enake družbene možnosti podeželskega prebivalstva;
 - prispevek k ohranjanju poseljenosti območij, za katera se to pokaže kot naloga, ki je v širšem družbenem interesu;
 - pridelava hrane;
 - varstvo kmetijskih zemljišč;
 - agrarne operacije;
 - varstvo kulturne krajine;
 - zaraščanje kmetijskih zemljišč;
 - ohranjanje poseljenosti podeželja;
- potenciali:
 - naravni dejavniki;
 - socialno-gospodarski dejavniki;
 - omejitve zaradi:
 - varstvo voda;
 - varstva gozdov;
 - interesov razvoja turizma;
 - interesov varstva narave;
 - varstva kulturne krajine;

3. Območja pridobivanja mineralnih surovin

- **razvojne možnosti dejavnosti:** ekonomske, tržne težnje po izkoriščanju določene vrste mineralne surovine - ekonomsko najbolj ugodne lokacije in omejevanje oziroma preprečevanju drugih rab;
- **varstvo kakovosti prostora** (mineralne surovine kot naravni vir): zaščita prostora na kakovostnih naravno ohranjenih območij in na najbolj ranljivih delih okolja;
- **sektorski razvojni koncept:** razvojne težnje - sektorska potencialna območja izkoriščanja (varovalne zahteve - strogo varovana območja in bližina večjih naselij);
- **razvojno varstveni koncept:** usklajenost razvojnih in varstvenih zahtev - sektorska potencialna območja izkoriščanja -državni in regionalni vidik; varstvena izhodišča (sanacija in zadrževanje odpiranja novih območij v strogo varovanih območjih, usklajevanje različnih rab v ostalih);
- **poudarjena varstvena izhodišča:** sektorska potencialna območja soočena z varstvenimi merili - najbolj perspektivna območja ob najmanjšem možnem vplivu na okolje;

- Okoljski vidik
 - **minimalno upoštevanje** (oziroma v posameznih območjih neupoštevanje) okoljskih omejitev tržno ozko zasnovanega gospodarskega in socialnega razvoja;
 - **maksimalno ohranjanje** in zavarovanje (po)krajinske in biotske raznovrstnosti;
 - **optimalno sonaravno zasnovano prostorsko načrtovanje:** sonaravna/regenerativna (po)krajina - ekološko ravnovesje in vrednote dediščine; okolju in njegovim samočistilnim in regeneracijskim zmogljivostim (omejitve okolja) prilagojen poselitven, ekonomski in tehnološki razvoj;

4. Varstvo naravnih in kulturnih vrednot

- **izključno normativno varstvo** večjih območij naravnih in kulturnih vrednot;
- **varstveni interesi:** normativno varstvo in načrtovanje posegov - rezervatno varstvo na manjših območjih in vgrajevanje načel varstva naravnih in kulturnih vrednot v sistem načrtovanja;
- **varstvo naravnih in kulturnih vrednot:** naravovarstveni cilji in cilji varstva kulturnih vrednot v prostopkih načrtovanja (večji manevrski prostor razvojnim interesom);

5. Vodna in obvodna območja

- omejenost naravnih virov vode;
 - slaba kakovost vode na gospodarsko najbolj razvitih območjih;
 - nenehno zmanjševanje vodnega in obvodnega prostora;
- **sedanje težnje:** prednost razvoju, varstvo narave je minimalno - razvoj brez vidikov varstva: velike spremembe v ekosistemu, biotopih, izginjanje in predrugačenje flore in favne, propadanje habitatov, sprememba vodnega režima, količinska in kakovostna sprememba vodnih virov, razvrednotenje krajinske zgradbe;
 - **delno omejevan razvoj:** nekateri sektorji podrejeni oziroma usmerjeni v delno varstvo (kmetijstvo, gozdarstvo, izkoriščanje naravnih virov);
 - **selektiven razvoj:** brez pomembnejših rušilnih dejavnosti v okolju - varstvo ima večjo težo, razvojne težnje so usmerjene, nekatere dejavnosti so prepovedane;
 - **varstvo vodnega in obvodnega prostora:** varovanje vodnega in obvodnega prostora prednost pred razvojem - varovanje čim večjega obsega vodnega in obvodnega prostora; ostro omejevanje drugih rab;
- modeli:
 - ❖ Model 1 - razvoj poteka po sedanjih težnjah: prednost razvoju, varstvo narave pa je minimalno - razvoj brez vidikov varstva: velike spremembe v ekosistemu, biotopih, izginjanje in predrugačenje flore in favne, propadanje habitatov, sprememba vodnega režima, količinska in kakovostna sprememba vodnih virov, razvrednotenje krajinske zgradbe;

- ❖ Model 2 - razvoj je le delno omejevan, nekateri sektorji podrejeni oziroma usmerjeni v delno varstvo (kmetijstvo, gozdarstvo, izkoriščanje naravnih virov). Varstvo narave je omejeno, spremembe v biotopih in krajinski zgradbi;
- ❖ Model 3 - selektiven razvoj, brez pomembnejših rušilnih dejavnosti v okolju. Varstvo ima večjo težo, razvojne težnje so usmerjene, nekatere dejavnosti so prepovedane;
- ❖ Model 4 - varstvo vodnega in obvodnega prostora: varovanje vodnega in obvodnega prostora ima prednost pred razvojem. Taka usmeritev bi pomenila varovanje čim večjega obsega vodnega in obvodnega prostora in posledično ostro omejevanje drugih rab v tem prostoru;
 - zmanjševanje naravne ohranjenosti vodnega in obvodnega prostora,
 - uničevanje naravne in kulturne dediščine vodnega in obvodnega prostora,
 - pojavljanje novih površin, ki so ogrožene s škodljivim delovanjem vode,
 - neusklajena in neprimerna raba vodnega in obvodnega prostora;

Urbana agenda

- **Sporočilo Komisije Evropskemu Parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: Mestna razsežnost politik EU - Glavne značilnosti Agende EU za mesta.** Evropska Komisija, Bruselj, 18.7.2014 COM(2014) 490 final
- Evropa se še naprej spopada z izzivi, povezanimi z gospodarstvom, podnebjem, okoljem in družbo na splošno - **urbana razsežnost** - npr. revščina, socialna in prostorska segregacija, okoljska degradacija - npr. učinkovita raba virov in CO2-nevtralno gospodarstvo, gospodarski razvoj in inovacije, socialne inovacije in vključenost;
- **mesta je treba ustrezno vključiti v oblikovanje in izvajanje politik EU;**
- politike EU prilagojene stanju v mestih;
- Evropska komisija: organizacija **forumu CITIES** (razprava o agendi EU za mesta) - **Evropski parlament, Odbor regij, združenje mest in sama mesta;**
- sporočilo obravnava:
 - (1) urbanistično stanje v EU,
 - (2) položaj Evrope v smislu mestne politike,
 - (3) pozive k agendi EU za mesta,
 - (4) svetovno razsežnost razvoja mest in
 - (5) potencialne poti za naprej z vprašanji za posvetovanje.
- http://ec.europa.eu/regional_policy/conferences/urban2014/index_en.cfm

IZZIVI IN POTENCIAL URBANE EVROPE

- 359 milijonov ljudi - 72 % celotnega prebivalstva EU - živi v **velikih ali majhnih mestih in predmestjih**: delež mestnega prebivalstva bo do 2050 verjetno presegel 80 %;
- **mestna območja več kot le središča poseljenosti. So središča zelo raznovrstnih dejavnosti, predvsem pa gospodarske dejavnosti;**
- **velemestneregije**: 67 % evropskega BDP, 59 % evropskega prebivalstva;
- **majhna in srednja mesta** tvorijo hrbtenico evropskega ozemlja in imajo pomembno vlogo pri teritorialnem razvoju in koheziji;
- **velika mesta**: idealen kraj za prispevek k zmanjšanju porabe energije in izpustov CO2, saj gostota mestnih območij omogoča oblike bivanja in prevoza, ki so energetske učinkovitejše;
- **v mestih so najvišje stopnje brezposelnosti;**
- v mnogih mestih se je zmanjšala kvalificiranost delavcev; povečalo se je število delovnih mest v storitvenem sektorju za nizko kvalificirane delavce in revnih zaposlenih;
- povečal se je delež prebivalstva, ki ga ogroža revščina, socialna izključenost, segregacija in polarizacija;
- **strnjena urbana naselja**: učinkovita raba virov;
- širjenje mestnih območij povečuje pritisk na javne storitve in zmanjšuje teritorialno kohezijo;
- hoja, kolesarjenje in javni prevoz v mnogih mestih niso dovolj razvita alternativna možnost, ki bi nadomestila avtomobile, posledice pa se kažejo v zastojih, slabi kakovosti zraka in veliki porabi energije;

- **hitra urbanizacija** vodi v veliko koncentracijo prebivalstva in gospodarske naložbe na območjih tveganja;
 - ranljivost mest za naravne nesreče in nesreče, ki jih povzroči človek.
 - mnoga evropska mesta nimajo dovolj zmogljivosti, da bi se angažirala in dosegla (potrebne) strukturne spremembe;
 - **sekundarna mesta**, zlasti v srednji in vzhodni Evropi, se močno krčijo, demografsko in gospodarsko (upadanje lokalnih davčnih prihodkov, manjše povpraševanje po blagu in storitvah, izgubo delovnih mest, manj delovne sile, manjše naložbe in na splošno manjšo privlačnost;
 - v mestih, ki gospodarsko ne napredujejo, ljudje zapuščajo mestna jedra in se selijo v vedno večja **primestna območja**.
 - **razdrobljen mestni sistem**: za Evropo so značilne bolj **policentrične in manj koncentrirane mestne strukture**: dve veliki urbani aglomeraciji (Pariz in London), precej regij z velikimi mesti, goste mreže majhnih in srednjih mest ter območja z zelo malo mestnimi središči - **kombinacija velikih mestnih središč in policentričnih mestnih struktur ter razpršene urbanizacije**;
 - **policentrične (mega) mestne regije: mreže srednjih in majhnih mest**;
-
- Kohezijska politika EU: pobude **Skupnosti URBAN** in vključevanje trajnostnega razvoja mest v regionalne in nacionalne operative programe: **„Urban Acquis“ (skupna urbanistična načela)**;
 - **Poročilo Mesta prihodnosti: načela evropskega modela trajnostnega razvoja mest**, ki temeljijo na **Pogodbi o delovanju Evropske unije, Listini Evropske unije o temeljnih pravicah, evropskem socialnem modelu, Leipziški listini, Izjavi iz Toleda in Teritorialni agendi Evropske unije 2020**;
 - **Generalni direktorat Evropske komisije za regionalno politiko** se je 2012 preimenoval v **„Generalni direktorat za regionalno in mestno politiko“**: mesta morajo celovito sodelovati v gospodarskem, družbenem in teritorialnem razvoju EU, močna mestna razsežnost v regionalni politiki;
 - v finančnem obdobju 2014–2020 vsaj 50 % sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), tj. približno 80–90 milijard EUR, vloženih v mestna območja (vsaj 5 % nacionalnih dodelitev ESRR namenjenih celostnemu trajnostnemu razvoju mest);
 - **vedno več sektorskih politik EU izrecno obravnava mestna območja**: politike na področju energije, informacijske družbe, okolja, podnebnih ukrepov, izobraževanja in kulture, prometa itd.: **Evropska prestolnica kulture, Pametna mesta in skupnosti - evropsko partnerstvo za inovacije, Zelena prestolnica Evrope, Konvencija županov za prilagajanje podnebnim spremembam Mayors Adapt**;

- v mestna območja so neposredno usmerjene **direktive o hrupu in kakovosti zraka, migracijske politike, ukrepi za zmanjševanje zastojev itd.**, ki same po sebi niso urbane, vendar zadevajo predvsem mestna območja ali se izvajajo v mestih;
- **K agendi urbanih območij v Evropski uniji iz 1997:** krepitev ali ponovno vzpostavitev evropskih mest kot središč socialne in kulturne vključenosti, virov gospodarske blaginje in trajnostnega razvoja ter temeljev demokracije;
- **Ponovni pozivi k agendi EU za mesta:** EP je 2011 sprejel **resolucijo za krepitev mestne razsežnosti politik EU in medvladno sodelovanje glede politik razvoja mest**, v kateri je pozval k skupnemu delovnemu programu ali agendi EU za mesta.
- Odbor regij 2013: „Na poti k celostni agendi urbanih območij v EU“: celostna agenda o urbanih območij za EU;
- Mreža Eurocities 2014 se je zavzela za agendo EU za mesta;
- Svet evropskih občin in regij (CEMR) poziva k agendi EU za mesta;
- Evropsko združenje lokalnih oblasti Energy Cities se strinja s potrebo po oblikovanju in izvajanju agende EU za mesta;
- 2014 so se v Atenah zbrali ministri, odgovorni za kohezijsko politiko, da bi razpravljali o agendi EU za mesta;
- **Svetovna razsežnost razvoja mest:** 2050 bo predvidoma 67 % svetovnega prebivalstva živelo v mestih; mestna območja bodo pridobila 2,6 milijarde ljudi, podeželska izgubila 300 milijonov ljudi, vse skupaj pa se bo dogajalo predvsem v državah v razvoju;
- **Urbanizacija** lahko prinese bogastvo in blaginjo velikemu številu prebivalcev, hkrati pa tudi tveganja za nastanek revnih četrti in območij skrajnega pomanjkanja ter netrajnostnih vzorcev socialnega, okoljskega in teritorialnega razvoja. Pomembno je pristopiti v čim bolj trajnostni smeri, saj ta razvoj dogodkov globalno vpliva na gospodarstvo, podnebje in socialno stabilnost, kar bo mogoče čutiti tudi v Evropi.
- **Program Združenih narodov za naselja (UN-HABITAT)** je pozval EU, naj v skupnem prispevku h konferenci **HABITAT III** prispeva k svetovni razpravi o prihodnosti razvoja mest;
- **Okvirna konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja (UNFCCC)** kažejo čedalje večje zanimanje za razvoj mest in njihovo vlogo;
- **boljše razumevanje procesov razvoja mest:** eden izmed ciljev agende EU za mesta mora biti oblikovanje politike, ki bolje odraža realnost mest. Mesta se stalno razvijajo in dobro oblikovanje politik mora temeljiti na **globljem razumevanju in učinkovitejši izmenjavi znanja in izkušenj.**
- EU in države članice so sprožile že več pobud, kot so **Obzorje 2020, ESPON, URBACT**, pobuda za skupno načrtovanje programov **Urban Europe**,

Evropsko omrežje urbanističnega znanja (EUKN) itd. Komisija tesno sodeluje z OECD, da bi razvila **usklajeno opredelitev mestnih območij in zagotovila boljše razumevanje velemestne dinamike**. Razvija tudi geopodatke za spremljanje razvoja mestnih območij.

Teritorialna agenda EU 2020

- 19. maj 2011: neformalno srečanje ministrov, pristojnih za prostorsko načrtovanje in prostorski razvoj, v madžarskem mestu Gödöllő, v času madžarskega predsedovanja EU;
- prva teritorialna agenda je bila sprejeta 2007 v Leipzigu;
- k cilju ekonomske in socialne kohezije je dodala še **cilj teritorialne kohezije**, kar pomeni, da je prostorska razsežnost razvoja postala tudi del pristojnosti EU; nova teritorialna agenda je prilagojena potrebam Lizbonske pogodbe, nove strategije Evropa 2020 in hkrati odraža zaključke zadnjega, petega, kohezijskega poročila;
- **Teritorialna agenda Evropske unije 2020** je nastala na podlagi analize, pregleda in izkušenj dosedanjega izvajanja Teritorialne agende EU iz Leipziga ter na podlagi analize **Stanje in perspektive evropskega prostora** (ang. The territorial State and Perspectives of the European Union);
- strateške usmeritve za prostorski razvoj, spodbujati vključevanje prostorske razsežnosti v različne politike na vseh ravneh upravljanja in zagotoviti izvajanje strategije Evropa 2020 v skladu z načeli teritorialne kohezije (Teritorialna agenda EU 2020, 2011);
- »Menimo, da je teritorialna kohezija skupek načel za **usklajen, uravnotežen, učinkovit in trajnostni prostorski razvoj**. Omogoča enake možnosti, tako da državljani in podjetja ne glede na kraj prebivanja oziroma svojo lokacijo lahko čim bolje izkoristijo potencial svojih območij. Teritorialna kohezija krepi načelo solidarnosti in spodbuja konvergenco med gospodarstvi bolj razvitih območij in tistih, ki zaostajajo v razvoju« (Teritorialna agenda EU 2020, 2011);
- **celovit razvoj** (integrated development), ki naj bi bil ključni element prihodnjih razvojnih politik; pomembnost prostorskega vidika kohezijske politike, ker se strategije EU izvajajo na lokalni ravni;
- za dosego ciljev strategije Evropa 2020 je upoštevanje prostorske dimenzije nujno, saj različne politike različno vplivajo na prostor; Teritorialno agendo EU 2020 naj bi izvajale države članice same, delno odgovornost pa nosijo tudi evropske institucije, ki zagotavljajo strokovno in metodološko podporo pri uveljavljanju prostorskega pristopa;
- **Barcovo poročilo 2009: prostorski pristop** (place-based approach) - upošteva **teritorialne potenciale, specifične značilnosti in potrebe** konkretnih območij za dolgoročni trajnostni razvoj;
- s to agendo je prostorski pristop pridobil na svoji pomembnosti, saj je v enajsti točki agende poudarjeno, da prav prostorski pristop pomembno prispeva k teritorialni koheziji;
- v drugem poglavju agenda navaja izzive in potenciale teritorialnega razvoja, v tretjem poglavju se osredotoča na prednostne naloge prostorskega razvoja EU; četrto poglavje je namenjeno uresničevanju teritorialne kohezije;

izzivi in potenciali

- **globalizacija**, ki ima lahko pomembne prostorske posledice na ravni EU, nacionalni, regionalni in lokalni ravni;
- **povezovanje** in vsa večja soodvisnost regij; potrebno je izničiti ovire povezovanja (upravne meje) in zagotoviti boljšo povezanost na svetovni, evropski in nacionalni ravni;
- prostorsko **raznoliki demografski in družbeni izzivi ter zapostavljanje ranljivih skupin**;
- **podnebne spremembe in okoljska tveganja**;
- **energetski izzivi**, ki čedalje bolj prihajajo v ospredje in ogrožajo regionalno konkurenčnost;
- **izguba biotske raznovrstnosti** ter ogrožena naravna, krajinska in kulturna dediščina;
- za reševanje naštetih izzivov je bilo v agendi opredeljenih **šest prostorskih prednostnih nalog**:
 - (1) spodbujanje policentričnega in uravnoveženega prostorskega razvoja;
 - (2) spodbujanje celostnega razvoja v mestih ter podeželskih in posebnih regijah;
 - (3) teritorialno povezovanje v čezmejnih in transnacionalnih funkcionalnih regijah;
 - (4) zagotavljanje globalne konkurenčnosti regij z močnim lokalnim gospodarstvom;
 - (5) izboljšanje teritorialne povezanosti za posameznike, skupnosti in podjetja;
 - (6) upravljanje in povezovanje okoljskega, krajinskega in kulturnega bogastva regij;
- agenda poudarja kohezijsko politiko kot tisti ključni okvir, s pomočjo katerega se lahko EU spoprijema z **izzivi prostorskega razvoja** in s pomočjo katerega se sprošča prostorski potencial na lokalni, regionalni, nacionalni in nadnacionalni ravni;

Kohezijska politika 2014 - 2020

- 6. oktobra 2011 je EK sprejela osnutek zakonodajnega paketa, ki bo urejal **kohezijsko politiko EU za obdobje 2014 -2020**;
- EK je predlagala številne spremembe v zvezi z načinom oblikovanja in izvajanja kohezijske politike, med drugimi osredotočanje na **izvajanje strategije Evropa 2020 ter krepitev teritorialne kohezije**;
- **Kohezijska politika 2014-2020: vlaganje v rast in delovna mesta iz leta 2011**;
- predlagani proračun kohezijske politike 2014 – 2020: 376 milijard EUR; 40 milijard nov **Instrument za povezovanje Evrope za prevoz, energijo in IKT** (informacijska in komunikacijska tehnologija), ki bo dobil še ločena sredstva v višini 10 milijard iz Kohezijskega sklada;
- Finančni instrumenti prihodnje kohezijske politike ostajajo isti kot v obdobju 2007–2013:
 - Evropski sklad za regionalni razvoj,
 - Evropski socialni sklad,

- Kohezijski sklad.
- prvi cilj (konvergenca) in drugi cilj (Regionalna konkurenčnost in zaposlovanje) obdobja 2007–2013 sta po novem postala en sam cilj;
- kohezijska politika ima **dva cilja**:
 - (1) Vlaganje v rast in delovna mesta,
 - (2) Evropsko teritorialno sodelovanje;
- geografska pokritost podpore: 3 kategorije regij:
 - **manj razvite regije;**
 - **regije v prehodu;**
 - **razvitejše regije;**
- merilo za razvrščanje države/regije v kategorije je BDP na prebivalca, ki je primerjan s povprečnim BDP-jem na prebivalca območja EU-27;
- **manj razvite regije:** regije NUTS 2, katerih BDP na prebivalca je manjši od 75 % povprečja EU-27;
- **regije v prehodu:** regije NUTS 2, katerih BDP na prebivalca je od 75 do 90 % povprečja EU-27;
- **razvitejše regije:** regije, katerih BDP na prebivalca presega 90 % povprečja EU-27;
- vsaka evropska regija je upravičena do podpore iz skladov ESRR in ESS, vendar pa se sredstva in obseg intervencij razlikuje glede na raven gospodarskega razvoja; EU še naprej najbolj podpira manj razvite regije;
- Slovenija: **zahodna in vzhodna kohezijska regija:** zahodna kohezijska je uvrščena v kategorijo razvitejših regij (njen indeks BDP/preb. EU27 je višji od 100), vzhodna kohezijska regija ima še vedno BDP/prebivalca nižji od 75 % povprečja EU27 (upravičenost do najvišje finančne pomoči);
- glavni cilj **Evropskega sklada za regionalni razvoj** ostaja **krepitev ekonomske, socialne in teritorialne kohezije z odpravljanjem neravnovesij med regijami;** sklad podpira regionalni in lokalni razvoj ter določa prednostne tematske cilje:
 - raziskovanje, razvoj, inovativnost;
 - izboljšanje dostopa do IKT ter njune kakovosti;
 - podnebne spremembe in prehod na nizkoogljeno gospodarstvo;
 - poslovna podpora za MSP;
 - storitve splošnega gospodarskega interesa;
 - telekomunikacijska, energijska in prometna infrastruktura;
 - izboljšanje institucionalne zmogljivosti in učinkovitosti javne uprave;
 - zdravstvena, izobraževalna in socialna infrastruktura;
 - trajnostni razvoj mest.
- določen delež sredstev sklada so namenjena **prioritetnim področjem:** v razvitih regijah in regijah v prehodu mora biti najmanj 80 % vseh virov ESRR na nacionalni ravni dodeljenih za **energetsko učinkovitost in obnovljive vire, inovativnost ter podporo MSP;** od teh 80 % jih mora biti vsaj 20 % dodeljenih za prvo prioriteto;
- s tem sistemom EU določa **prednostne naloge;** ESRR v razvitejših regijah in regijah v prehodu najbolj spodbuja **razvoj na področju energetske učinkovitosti in obnovljivih virov, raziskav in inovacij**

- in podpore MSP;** v manj razvitih regijah so sredstva namenjena za več prednostnih področij, vendar morajo regije še vedno 50 % sredstev ESRR namenjati istim trem prioritetam kot ostali dve kategoriji regij;
- ESRR naj bi teritorialno kohezijo krepil z dvema ukrepoma: (1) **trajnostni razvoj mest** in (2) **območja s posebnimi naravnimi ali demografskimi značilnostmi;** posebna sredstva za najbolj oddaljene in redko poseljene regije; (najmanj 5 % sredstev gre za trajnostni razvoj mest);
 - **Evropski socialni sklad:** večje možnosti **zaposlovanja**, spodbujanje **izobraževanja** in **vseživljenjskega učenja** ter **socialno vključenost** in **boj proti revščini** (slednji cilj dobi vsaj 20 % sredstev ESS);
 - **Kohezijski sklad:** podpira držav članic, katerih BND/prebivalca znaša manj kot 90 % povprečja EU27: naložbe v vseevropsko prometno omrežje (TEN-T) in okolje (prilagajanje podnebnim spremembam, vlaganje v vodni sektor, v sektor odpadkov ter v mestno okolje) - Slovenija ostaja upravičenka do sredstev iz KS;
 - **teritorialna kohezija:** zagotavlja okvir za izmenjavo izkušenj med nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi akterji iz različnih držav članic, hkrati pa predstavlja ukrep za rešitev skupnih težav in izzivov; sredstva, namenjena evropskemu teritorialnemu sodelovanju, so se povečala (iz 2,5 % na 3,5 % celotnega proračuna kohezijske politike);
 - dobrih 73 % gre za čezmejno sodelovanje, 21 % za transnacionalno sodelovanje in 6 % za medregionalno sodelovanje; sredstva za Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje;
 - **e-kohezija:** boljše upravljanje elektronskih podatkov z namenom zmanjšanja upravnega bremena ter povečanja možnosti nadzora projektov in izdatkov - do konca leta 2014 naj bi vse države članice vzpostavili sistem elektronskega »poslovanja«;
 - največ sredstev za teritorialno kohezijo namenja ESRR; vsaj 5 % sredstev je namenjenih **trajnostnemu razvoju mest**, nekaj pa tudi **območjem s posebnimi naravnimi ali demografskimi značilnostmi;**
 - osnovna razlaga **regionalne politike** EU pravi, da je regionalna politika ena izmed politik EU, ki preko različnih skladov s finančnimi naložbami **podpira ustvarjanje delovnih mest, konkurenčnost, gospodarsko rast, boljše kakovost življenja in trajnostni razvoj;**
 - Kaj je torej regionalna in kaj kohezijska politika?
 - **kohezijska politika EU:** »strategija EU za spodbujanje splošnega uravnoteženega razvoja držav članic in njihovih regij; namenjena je krepitvi ekonomske, socialne in teritorialne kohezije z zmanjševanjem razlik v razvoju regij« (Regionalna politika – Info regio, 2012);
 - **o regionalni politiki** govorimo predvsem v institucionalnem smislu v okviru EK komisije, **o kohezijski politiki** kot o strategiji, ki spodbuja uravnotežen razvoj EU in je glavna strategija, ki usmerja delovanje in področje regionalne politike;
 - glavni **programski dokument**, ki predstavlja cilje in načrte regionalne politike je **Kohezijska politika:** za vsako v naprej določeno programsko

obdobje določa izvajanje regionalne politike, njene cilje in finančne instrumente;

- **Kohezijska politika 2014-2020:** vlaganje v rast in delovna mesta - vsi programski dokumenti so poimenovani kot **Kohezijska politika** določenega obdobja, čeprav obravnavajo širše zasnovana področja in cilje, ki se nanašajo na celotno regionalno politiko EU;
- **kohezijski sklad** (poleg strukturnih skladov, Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad) je bil sklad regionalne politike programskega obdobja 2007-2013, iz katerega države članice, katerih BDP na prebivalca je manjši od 90 % povprečja EU, so črpala sredstva, ki so podpirala prvi cilj programskega obdobja: konvergenco;
- dokument, ki ga EK pripravi vsaka tri leta in v njem oceni napredek EU pri doseganju ekonomske, socialne in teritorialne kohezije, se imenuje **kohezijsko poročilo** in obravnava uspešnost kohezijske politike v okviru regionalne politike (poročilo predložijo Evropskemu parlamentu, Svetu ministrov, Ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij);
- pojem regionalna politika se v slovenski literaturi skoraj vedno enači s pojmom kohezijska politika ter tudi s pojmi **regijska politika** in **strukturna politika**;
- beseda kohezija (cohesion) izhaja iz francoske besede *cohésion*, ki ima svoje etimološke korenine v latinski besedi *cohaesionem*, kar pomeni držanje skupaj, glagolska oblika *cohaerere* pa pomeni držati se skupaj (Online Etymology Dictionary, 2012);
- beseda kohezija ima več pomenov: v fiziki sila, ki privlači molekule iste snovi, v jezikovnem smislu se uporablja kot merilo tega, ali je določeno zaporedje povedi besedilo ali ne; v slovarju tujk najdemo definicijo, ki pravi, da **koheziven** pomeni **notranje povezan**;
- v doktorski disertaciji P. Wostnerja zasledimo še pojma **kulturna** in **politična** kohezija, ki za enkrat še nista širše znana in ju v dokumentih EU ni zaslediti (Territorial cohesion in Europe, 2003; Wostner, 2009; Regionalna politika - Info regio, 2012).
- v pomenski posredni ali neposredni povezavi s pojmom kohezija sta še **koherenca** in **konvergenca**;
- **koherenca:** sinonim za medsebojno povezanost, tudi odvisnost;
- **konvergenca:** zmanjševanje razlik, ki delijo kaj enotnega oziroma zблиževanje;
- **konvergenca** je v dokumentih EU znana predvsem kot prvi cilj Kohezijske politike 2007-2013, kar pomeni, da EU stremi k zmanjševanju razlik med različnimi regijami in državami članicami;
- **konvergenca:** je tudi metoda ekonomske analize, ki jo med drugimi uporablja EU; ekonomska konvergenca teži k zблиževanju ekonomskih spremenljivk med državami, skupinami držav ali regijami, in jo lahko preučujemo iz nominalnega ali realnega vidika;
- **nominalna konvergenca:** teži k večji podobnosti nominalnih spremenljivk: približevanje na ekonomsko-monetarnem področju - postopno zmanjševanje razlik v določenih makroekonomskih parametrih

(inflacija, obrestne mere, proračunski primanjkljaj, javni dolg in gibanje deviznega tečaja);

- parametri predstavljajo pet tako imenovanih »maastrichtskih meril«, na podlagi katerih EU sprejme ali pa ne sprejme držav članic v Ekonomsko in monetarno unijo (EMU);
- **realna konvergenca:** (ni pogoj za vstop v EU ali njeno monetarno unijo); izraža približevanje stopnji gospodarske razvitosti, ki se meri s kazalcem BDP na prebivalca; analiza realne konvergence med državami članicami in regijami EU, kaže, ali se BDP na prebivalca preučevanega območja približuje povprečni vrednosti BDP-ja na prebivalca vseh držav članic;
- **beta (β) in sigma (σ) konvergenca:** ocena realne konvergence;
- **beta konvergenca:** težnja po izenačevanju dohodkov na prebivalca znotraj določenega območja;
- **sigma konvergenca:** težnja, da se razpršenost dohodka na prebivalca (merjena s standardnim odklonom) znotraj določenega območja v času zmanjšuje;
- **ekonomska konvergenca:** konkretna ekonomska metoda, ki zaradi njene natančne definicije in merljivosti ne dopušča različnih interpretacij;
- **kohezijski koncept:** zaradi svojih pogostokrat nemerljivih in nedefiniranih ciljev, ki jih želimo doseči, pušča odprta vrata različnim interpretacijam in celo zlorabam;
- koncept **evropeizacije:** dejanski učinki procesov povezovanja - evropske integracije so predpogoj za obstoj tega koncepta;

ekonomska in socialna kohezija

- Z Enotnim evropskim aktom so tretjemu delu Pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (EGS) dodali novo, peto poglavje z naslovom **Ekonomska in socialna kohezija**, v katerem je v členu 130a zapisano: »Da bi skupnost pospešila svoj vsesplošni skladni razvoj, razvija in izvaja tiste svoje dejavnosti, ki vodijo h krepitvi ekonomske in socialne kohezije. Skupnost si še posebno prizadeva zmanjšati neskladje med različnimi regijami in zaostalost najmanj razvitih regij.«
- prvič se pojem kohezija ter vzporedno s tem tudi pojma ekonomska in socialna kohezija uradno pojavijo v evropskem pravnem redu, čeprav bi definicije kohezije ne podaja; člen 130a govori o tem, da je potrebno krepiti ekonomsko in socialno kohezijo, nikjer pa ne razlaga, kaj to je;
- »Ekonomska in socialna kohezija je izraz solidarnosti med državami članicami EU; njen cilj je uravnotežen družbeno gospodarski razvoj celotne EU, uresničuje ekonomsko in socialno kohezijo z regionalno politiko, ki je od leta 1992 del Pogodbe EU«;
- Kohezijska politika 2007–2013 postavlja tri cilje kohezijske politike: Konvergenca, Regionalno konkurenčnost in zaposlovanje ter Evropsko teritorialno sodelovanje, ki se financirajo s tremi finančnimi instrumenti – Evropski sklad za regionalni razvoj, Evropski socialni sklad in Kohezijski sklad – za spodbujanje in krepitev ekonomske in socialne kohezije;
- Kako EU določi, katera območja bolj zaostajajo za povprečjem? ne glede na to, iz katerega sklada prihaja finančna pomoč državam/regijam, se le-tem

sredstva za cilj 1 in cilj 2 dodeljujejo na podlagi enega samega kriterija, to je BDP na prebivalca;

- koncept ekonomske kohezije ni dobro definiran, saj niti akademska literatura niti politična dokumentacija ne dajeta njene jasne definicije; ekonomska kohezija obstaja le, ko vsi njeni segmenti (to so regije) sodelujejo v skupnem evropskem gospodarskem prostoru, kjer lahko kljubujejo mednarodni konkurenci;
- ekonomska kohezija zadeva »zmanjševanje razlik v razvojnem potencialu med različnimi območji, socialna kohezija pa je usmerjena v posameznika s ciljem zmanjševanja razlik v življenjskem standardu« (Wostner, 2005)

Teritorialna kohezija

- zadnja od uporabljenih razsežnosti večdimenzionalnega koncepta kohezije EU.
- razpravlja **1995 na zasedanju Skupščine evropskih regij v Antwerpnu**; v evropskem pravnem redu se je ekonomskemu in socialnemu vidiku pridružila leta 1999, ko je bila prvič omenjena v **Amsterdamski pogodbi**;
- z Lizbonsko pogodbo 2009 je načelo teritorialne kohezije dobilo mesto v pravnem redu EU in k ciljema ekonomske in socialne kohezije dodalo še cilj teritorialne kohezije;
- **Amsterdamska pogodba 1999:** »Brez poseganja v člene 73, 86 in 87 ter ob upoštevanju položaja, ki ga imajo službe splošnega gospodarskega pomena v okviru skupnih vrednot Unije, pa tudi njihove vloge pri pospeševanju socialne in teritorialne kohezije, skrbijo Skupnost in države članice v mejah svojih pristojnosti na področju uporabe te pogodbe za to, da takšne službe delujejo na podlagi načel in pogojev, ki jim omogočajo izpolnjevanje njihovih nalog«.
- teritorialna kohezija vključuje izobraževanje, zdravstveno varstvo, trgovinske, finančne in poslovne storitve; to je prvič, da je pojem omenjen v evropskem pravnem redu, pa čeprav je iz tega člena nemogoče razbrati, kaj bi lahko teritorialna kohezija bila ali kaj je njen namen;
- **Lizbonska pogodba 2009:** v poglavju XVIII: ekonomska, socialna in teritorialna kohezija, v členih 174 do 178; člen 174: »Da bi EU pospešila svoj razvoj, razvija in izvaja tiste svoje dejavnosti, ki vodijo h krepitvi njene ekonomske, socialne in teritorialne kohezije.
- **Evropske prostorsko razvojne perspektive 1999:** prvi programi čezmejnega sodelovanja (pobuda INTERREG) in ustanovitev mreže za spremljanje evropskega prostorskega načrtovanja (ESPON);
- 2006 je Svet sprejel **strateške smernice Skupnosti o koheziji**, v katerih je bil poudarjen pomen teritorialne kohezije; 2007 je v **Leipzigu** potekalo **neformalno srečanje**, na katerem so Evropski parlament, ministri pristojni za prostorsko načrtovanje in regionalni razvoj ter številna združenja, ki predstavljajo posebne vrste ozemelj, zaprosili EK, naj pripravi knjigo oziroma poročilo o teritorialni koheziji;
- na ministrskem srečanju so sprejeli tudi **Teritorialno agendo**, s katero so poudarili potrebo po prizadevanju za trajnostno gospodarsko rast,

ustvarjanje delovnih mest in socialni ter ekološki razvoj v vseh regijah EU; novembra istega leta so na Azorih sprejeli **prvi akcijski program** za izvajanje Teritorialne agende: razprava o teritorialni koheziji - šest teritorialnih prednostnih nalog in ukrepi za njihovo izvajanje;

- 2008 Evropska komisija izdala poročilo z naslovom **Zelena knjiga o teritorialni koheziji: teritorialna raznolikost kot prednost**;
- V Zelenu knjigo o teritorialni koheziji je na začetku poudarjeno, da je ozemlje EU zelo pestro in obsega območja vse od arktičnega do tropskega pasu, od gora do grških otokov, od svetovnih prestolnic do starih majhnih vasi;
- **cilj teritorialne kohezije:** »zagotavljanje usklajenega razvoja vseh teh krajev in omogočanje državljanom, da kar najbolje izkoristijo njihove naravne danosti. To pa pomeni, da je teritorialna kohezija sredstvo, s katerim lahko iz raznolikosti naredimo prednost in tako prispevamo k trajnostnemu razvoju celotne EU«.
- „Konkurenčnost je potrebno graditi na sposobnosti posameznikov in podjetij, da izkoriščajo območne danosti in prednosti, pri čemer je pomembno, da se povezujejo z drugimi ozemlji, kar omogoča prost pretok dobrin. EU sebe in evropsko skupno politiko vidi kot motor, ki bi te ideje spravila v zagon, pri čemer je potreben celostni pristop in sodelovanje med organi ter zainteresiranimi stranmi“.
- Teritorialna kohezija bi morala graditi mostove med gospodarsko učinkovitostjo, socialno kohezijo in ekološkim ravnovesjem, s tem ko trajnostnemu razvoju daje osrednji pomen pri oblikovanju politik.
- v Zelenu knjigo o teritorialni koheziji obstaja tesno prepletanje pojma teritorialne kohezije z uravnoveženim in trajnostnim razvojem; izzive EU, ki izhajajo iz teritorialnega vidika: izogibati se je potrebno pretirani koncentraciji rasti, območja je potrebno povezati in tako omogočiti premagovanje razdalj, s tesnim medsebojnim sodelovanjem pa je potrebno premagati ločenost, saj se EU srečuje z izzivi, ki presegajo meje držav;
- **Šesto poročilo o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije (2009)** je bilo posvečeno razpravam, ki jih je sprožila Zelena knjiga;
- **cilj teritorialne kohezije** »spodbujati usklajen in trajnostni razvoj vseh ozemelj s krepitvijo njihovih ozemeljskih značilnosti in virov« (Šesto poročilo o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije, 2009, str. 13); osnovni trije elementi za doseg cilja so osredotočenost, povezovanje in sodelovanje preko upravnih meja;
- povezava teritorialne kohezije s številom geografskih značilnosti, ki lahko vplivajo na razvoj; za ta ozemlja so predlagali ali posebne politike EU ali celovite strategije. Večina vprašanih pa meni, da te geografske značilnosti same po sebi ne odločajo o uspehu ali neuspehu in zato mnenje, da mora biti socialno-ekonomsko stanje ozemelj podlaga za politično posredovanje in načrtovanje v EU, ostaja.
- Celostni pristop, upravljanje na več ravneh in partnerstvo so tisti elementi, s katerimi večina prispevkov povezuje teritorialno kohezijo.

- Večina strani je pozdravila pobude URBAN (za razvoj mest) in LEADER (za razvoj podeželja), ki pa ne obstajajo več.
- Izraženo je bilo jasno soglasje, da morajo »javne politike na različnih ravneh upoštevati svoje ozemeljske vplive, da se preprečijo nasprotujoči si učinki. To zlasti velja za evropske politike z ozemeljskim vplivom, kot so politike na področju kohezije, prometa, energije, kmetijstva, okolja, zaposlovanja, konkurence in raziskav« (Šesto poročilo o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije, 2009, str. 14).
- Po mnenju vprašancev so področja teritorialnega sodelovanja ključna za teritorialno kohezijo, v povezavi s tem pa priznavajo pomembnost Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje. Svojo podporo izražajo predvsem medregionalnemu sodelovanju, zlasti povezovanju v mreže in primerjalni analizi, s katero se rešujejo težave ne glede na upravne meje.
- Poudarjena je tudi pomembnost usklajevanja nacionalnih in regionalnih strategij, predpisov in financiranja v korist trajnostnemu razvoju vseh transnacionalnih območij (npr. regija Baltskega morja).
- Med najpomembnejše ideje tega posveta vsekakor spada to, da so se udeleženci strinjali, da so orodja za ozemeljsko analizo in kazalci za razumevanje teritorialne kohezije nujno potrebni. »Boljša analiza na ravni NUTS 3, razvoj tematskih analiz o migracijah ali podnebnih spremembah, izboljšanje instrumentov za presojo ozemeljskega vpliva lahko izboljšajo oblikovanje politike«.
- EK je bila s strani udeležencev razprave pozvana, naj za analitične namene »dopolni BDP na prebivalca z drugimi kazalci kakovosti življenja (npr. človekov razvoj, trajnost, ranljivost, dostopnost do storitev)«.
- Na spletnem portalu Evropske komisije za regionalno politiko je danes teritorialna kohezija na kratko opredeljena kot nekaj, kar naj bi zagotovilo, da ljudje kar najbolje izkoristijo danosti območij, v katerih živijo. Vidik teritorialne kohezije izhaja iz pestrosti območja EU, za dosego teritorialne kohezije pa je potreben celotni pristop, kar pomeni, da je nujno potrebno uskladiti sektorske politike na vseh ravneh, od lokalne do evropske, ter sodelovanje in boljše povezovanje (Od A do Ž, 2012).
- Pomisleke in pobude, ki jih je prinesla razprava, je EU obravnavala in jih strnila v skupno razumevanje osnovnih načel in najpomembnejših elementov teritorialne kohezije. Razprava je prinesla črno na belem zapisano bistvo teritorialne kohezije, ki je (Regionalna politika – Inforegio, 2012):
 - »zagotavljanje **usklajenega razvoja** različnih ozemelj;
 - omogočanje državljanom, da čim bolj **izkoristijo naravne značilnosti** teh ozemelj;
 - preoblikovanje raznolikosti v sredstvo, ki prispeva k **trajnostnemu razvoju** celotnega ozemlja Evropske unije;
 - **dopolnjevanje in krepitev ekonomske in socialne kohezije.**«
- Teritorialno razsežnost je potrebno okrepiti na vseh ravneh in stopnjah oblikovanja in izvajanja politike. V razpravi je bilo glede slednjega doseženih šest smernic (Regionalna politika – Inforegio, 2012):
 - javne politike je potrebno uskladiti na različnih ravneh;

- teritorialne vplive je potrebno bolj upoštevati;
 - izboljšati je potrebno upravljanje na več ravneh;
 - potreben je funkcionalni pristop, kar pomeni, da je potrebno gledati širše od meja regij, npr. upoštevamo geografska območja, kot so povodja, gorska območja, mreže mest itd.;
 - teritorialno sodelovanje mora biti jasno sredstvo EU;
 - zbirko podatkov je potrebno dopolnjevati zaradi potrebe po boljšem teritorialnem znanju.
- Razprava, ki jo je sprožila Zelena knjiga o teritorialni koheziji, poteka še danes, čeprav ne formalno, kot je potekala do pomladi 2009, in se srečuje z izzivom enotnega razumevanja koncepta teritorialne kohezije v EU. EK in sodelujoče strani si še vedno niso enotne, kaj naj bi teritorialna kohezija predstavljala in kakšno vlogo bi morala imeti v politikah EU.
 - Zadnji in najaktualnejši dokument Evropske unije s področja koncepta teritorialne kohezije je **Teritorialna agenda Evropske unije 2020**, ki je bila sprejeta leta 2011 na Madžarskem in je nasledila prvo Teritorialno agendo EU iz leta 2007. Dokument in njegova vsebina sta predstavljena v četrtem poglavju, v zvezi z razumevanjem bistva koncepta pa ta dokument ne prinaša nekih novosti, njegov doprinos se kaže predvsem v priznavanju pomembnosti in aktualiziranju tematike teritorialne kohezije.
 - Na podlagi preučenihih dokumentov EU, ki do danes pišejo o teritorialni koheziji, na podlagi Zelene knjige in na podlagi povzetkov razprave, ki ji je sledila, ne moremo podati jasnih sklepov o tem, kaj točno želi EU s konceptom teritorialne kohezije doseči, lahko pa izpostavimo določene vzporednice, ki so vseskozi prisotne in predstavljajo skupne ključne značilnosti koncepta teritorialne kohezije:
 - teritorialna kohezija se omenja kot sredstvo za doseganje trajnostne rasti in zaposlovanja, saj naj bi pomagala pri reševanju globalnih problemov in izzivov, ki presegajo nacionalne in upravne meje (npr. podnebne spremembe, gospodarske in finančne krize, itd.) ter pri razvoju geografsko zaključenih enot (npr. povodja, gorska območja itd.);
 - obravnava se kot tretja razsežnost, ki jo je potrebno povezati s strukturnimi politikami, slednje pa prilagoditi lokalnemu okolju (horizontalni vidik nasproti vertikalnosti politik);
 - teritorialna kohezija se omenja tudi v povezavi s sodelovanjem med različnimi ravnmi oblasti in vsemi drugimi deležniki, ki dejavno sodelujejo pri evropskih politikah;
 - v zvezi s teritorialno kohezijo se pogostokrat omenja teritorialno sodelovanje, ki naj bi doprineslo k njeni krepitvi;
 - vsako ozemlje ima svoje potenciale in prednosti, ki jih je potrebno izkoristiti (raznolikosti spremenimo v prednosti);
 - pri vsem tem je potrebno izhajati iz naravnih in družbenih geografskih značilnosti posameznih območij oz. ozemlja.
 - Koncept teritorialne kohezije glede na preučeno pripisuje znaten pomen geografskemu pristopu preučevanja območij in procesov. Območje EU je

unikatno, prostrano in raznoliko; teritorialna kohezija pa naj bi te raznolikosti spremenila v prednosti. Če želi to storiti, mora območja in procese, ki pomembno vplivajo nanj, zelo dobro poznati.

- Do uvedbe tretje dimenzije obravnavanega koncepta je prišlo tudi zaradi problemov in izzivov, ki presegajo nacionalne meje in potrebujejo ukrepanje na višji ravni. To pomeni, da teritorialna dimenzija upošteva tudi geografsko zaokrožena območja in ne samo upravno določenih območij; geografsko zaokrožena območja definira pojav, ki ga raziskujemo (npr. v primeru poplav je potrebno obravnavati celotno porečje reke, če želimo, da bodo ukrepi uspešni).
- Kljub priznanju pomembnosti geografije pa ostaja EU prepričana, da geografske značilnosti niso tiste, ki bi odločale o uspehu ali neuspehu določenega območja in zatorej niso podlaga za politično posredovanje in načrtovanje. Tukaj gre seveda ali za kontradiktornost ali za zatiskanje oči s strani EU, saj je priznavanje pomena teritorialne oz. ozemeljske razsežnosti brezpredmetno, če le-to ni upoštevano pri politični implementaciji.
- Koncept teritorialne kohezije, ki ga EU vse bolj poudarja, ni zadostno in dokončno dobil svoje oblike in vsebine. Trenuten koncept je le okvir, ki podaja smernice za nadaljnje delo na tem področju. Dokler bo tako, koncepta ne bo moč vpeljati v programsko kohezijsko politiko, niti ne bo moč ugotavljati, ali so zastavljeni cilji na tem področju doseženi ali ne. EU poudarja, da teritorialni vidik ni novost v regionalni politiki - a ni potemtakem ironično, da ta potem še vedno ni dokončno pojasnjen in opredeljen.

Uradno slovensko stališče do koncepta teritorialne kohezije

- Na poziv k razpravi o teritorialni koheziji, ki ga je sprožila Evropska komisija z Zeleno knjigo o teritorialni koheziji, se je odzvala tudi Slovenija. V imenu Slovenije je Ministrstvo za okolje in prostor 27. februarja 2009 Evropski komisiji posredovalo slovensko stališče do Zelene knjige o teritorialni koheziji, pri pripravi katerega so sodelovali še Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, Služba Vlade RS za razvoj in evropske zadeve ter Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (Slovensko stališče do Zelene knjige o teritorialni koheziji, 2009).
- Tako kot je bilo zapisano v Zeleni knjigi o teritorialni koheziji, je zapisala tudi Slovenija, in sicer da je teritorialna kohezija »pogoj za doseg trajnostne gospodarske rasti ter uresničevanje socialne in gospodarske kohezije z upoštevanjem prostorskih potencialov različnih območij« (Slovensko stališče do Zelene knjige o teritorialni koheziji, 2009).
- Slovensko mnenje je, da naj bi teritorialna kohezija vplivala na kakovost priprave politik in na učinkovito izvajanje le-teh, saj ta termin predstavlja le to - načelo oblikovanja in izvajanja politik, ne pa posebnega finančnega instrumenta. Slovenija pozdravlja razpravo o teritorialni koheziji in meni, da je potrebno razpravo nadaljevati s predstavniki resorjev, da bi prenovili posamezne politike tako, da bodo te prispevale k teritorialni koheziji in

koheziji na splošno (Slovensko stališče do Zelene knjige o teritorialni koheziji, 2009).

- Slovenija ceni in podpira programe teritorialnega sodelovanja (transnacionalno, čezmejno, regionalno in lokalno) in hkrati meni, da je leto tisto orodje, ki bo doprineslo h krepitvi teritorialne kohezije, zato bi ga bilo potrebno še izboljšati, okrepiti in mu v prihodnosti nameniti še več pozornosti
- Slovenija meni, da je potrebno doseči skupno in poenoteno razumevanje koncepta teritorialne kohezije in njene vloge v politikah EU. Slovenija se strinja s Teritorialno agendo, kjer je zapisano, da je teritorialna kohezija pogoj za doseg trajnostnega in usklajenega razvoja EU. V stališču je še zapisano, da bi morali »teritorialno kohezijo razumeti kot splošni politični cilj, ki poleg gospodarske in socialne izpostavlja pomembno dimenzijo razvoja, namreč teritorialno« (Slovensko stališče do Zelene knjige o teritorialni koheziji, 2009).
- Čeprav Slovenija v svojem stališču pravi, da želi dejavno prispevati k razpravi in razumevanju teritorialne kohezije, njen doprinos ni nič novega v razumevanju koncepta teritorialne kohezije, niti ni s svojim stališčem pokazala, da ima neko globlje lastno mnenje in predloge o konceptu teritorialne kohezije. V slovenskem stališču do teritorialne kohezije ne zasledimo novosti, ki že kje prej ne bi bile omenjene in zapisane.
- Glede pomena teritorialne kohezije se strinja z razlagami v Zeleni knjigi o teritorialni koheziji in Teritorialni agendi. Tudi slovensko stališče, da je potrebno teritorialno politiko vpeljati v vse druge strukturne politike EU, ni nič novega, saj je to leta 2009 izpostavila že Madžarska v svojem priročniku o teritorialni koheziji.

Teritorialna kohezija v kohezijskih poročilih

- V kohezijskih poročilih se pojem teritorialne kohezije prvič pojavi v drugem kohezijskem poročilu leta 2001, šele peto poročilo (2010) pojasnjuje, kaj prispeva teritorialna kohezija h kohezijski politiki in predstavlja nove kazalnike, ki naj bi razkrivali teritorialno razsežnost vprašanj, kot sta revščina in dostop do storitev. Peto kohezijsko poročilo prvič vsebuje teritorialno kohezijo tudi v svojem naslovu - Peto poročilo o ekonomski, socialni in teritorialni koheziji.
- Prvo kohezijsko poročilo iz leta 1996 še ne govori eksplicitno o teritorialni koheziji, je pa poročilo izpostavilo, da je potrebno dosedanje splošne cilje, kot so solidarnost in vzajemna podpora, postaviti v vsebinski in merljiv okvir znotraj ekonomskih in socialnih namenov EU.
- Glede na geografske dimenzije je nujno, da se zmanjšujejo razlike med državami članicami in regijami, t.j. doseganje konvergence skozi višjo rast BDP-ja. Spodbujanje socialne kohezije zahteva zmanjševanje razlik, ki izhajajo iz neenakih možnosti dostopa do zaposlitve in sredstev.
- Taka neenakost vodi k resnim socialnim problemom, kot so dolgoročna nezmožnost zaposlitve, nezaposlenost mladih in revnih. V prvem kohezijskem poročilu so izpostavili štiri pomembne stvari: prvič, izpostaviti je potrebno, da je bistvo kohezije povečati gospodarsko rast in ustvariti

nove priložnosti v najrevnejših regijah, s tem da ne pride do pojava negativne konvergence (npr. povečevanje št. delovnih mest na račun izgubljanja št. delovnih mest drugih skupin);

- drugič, izboljševanje gospodarskih razmer je sredstvo do cilja in ne cilj; tretjič, potrebno je zvišati raven zavedanja o tem, kako pomembno je, da je razvoj trajosten in izkoriščanje naravnih virov dolgoročno usmerjeno; četrtrič, kohezija se ne sme mešati s harmonizacijo ali izenačevanjem območij; njen edini cilj je doseči večjo enakost ekonomskih in socialnih priložnosti. Kohezija in raznolikost nista nasprotujoča si cilja, se pa lahko medsebojno krepi (Prvo kohezijsko poročilo, 1996).
- Drugo kohezijsko poročilo je prvo poročilo, ki teritorialni koheziji namenja celotno poglavje. Teritorialna kohezija je v tem poročilu že omenjena kot sredstvo, ki bo pomagalo k bolj uravnoteženemu razvoju. Zaradi pristopanja novih držav članic se ozemlje EU pomembno spreminja in to je nov izziv za teritorialno kohezijo, ki zmanjšuje regionalne razlike.
- Poročilo kot območja interesa z vidika teritorialne kohezije že identificira urbana območja, ruralna območja, obmejna območja in območja s posebnimi geografskimi značilnostmi. Poleg tega pravi, da je teritorij EU zelo centraliziran in da je zato nujno krepiti druge centre, ki bodo vodili do cilja policentričnega razvoja EU (Drugo kohezijsko poročilo, 2001).
- Leto 2004, ko je izšlo Tretje kohezijsko poročilo, teritorialni koheziji ni bilo naklonjeno, saj je izšlo ravno v času, ko je bila nova ustava EU še vedno pod vprašajem, hkrati pa so v EU izbruhnili še konflikti glede dogovarjanja EU proračuna in tako je bila teritorialna kohezija namerno postavljena na stranski tir. Kljub temu poročilo pravi, da koncept teritorialne kohezije presega pojem ekonomske in socialne kohezije.
- Glavni cilj, v političnem smislu, je z zmanjševanjem obstoječih razlik, izogibanjem ozemeljskih neravnovesij in z dosego, da bodo sektorske politike, ki imajo prostorske učinke in regionalna politika bolj koherentne, doseči bolj uravnotežen razvoj.
- Poročilo je pomembno tudi zato, ker teritorialno kohezijo ne vidi več samo za doseganje konkurenčnosti, kot je bilo to v drugem poročilu, ampak tudi v povezavi s trajnostnim razvojem ter preprečevanjem naravnih tveganj. Navaja tudi, da ljudje ne smejo biti v slabšem položaju od drugih samo zato, ker slučajno živijo ali delajo na zapostavljenem ali ogroženem območju (Tretje kohezijsko poročilo, 2004).
- V četrtem kohezijskem poročilu (2007) je pojem teritorialna kohezija preveden kot ozemeljska kohezija in se v tej obliki pojavlja skozi celotno poročilo. V zvezi s teritorialno kohezijo poročilo pravi, da je gospodarska blaginja v EU vse manj koncentrirana – tradicionalno jedro Evrope (območje med Londonom, Parizom, Milanom, Münchnom in Hamburgom) prispeva k BDP-ju EU-27 manjši delež, kar je posledica nastajanja novih centrov rasti, kot so Dublin, Madrid, Helsinki itd. V nasprotju s cilji kohezijske politike je znotraj držav članic gospodarska dejavnost vse bolj koncentrirana v regijah okoli glavnih mest.
- V zvezi s teritorialno kohezijo omenjajo še proces suburbanizacije, ki prevladuje v evropskih mestih in povzroča večje zastoje v sistemu

mestnega prevoza ali povzročča gospodarsko nazadovanje tradicionalnih mestnih središč. Kot problem navajajo tudi visoko raven odseljevanja iz podeželskih območij. Rešitev za izboljšanje teritorialne kohezije naj bi bilo med drugim izboljšanje prometne infrastrukture.

- Peto kohezijsko poročilo (2010) je prvo kohezijsko poročilo, sprejeto na podlagi Lizbonske pogodbe, ki teritorialno kohezijo omenja širše gledano in je tudi prvič, da je le-ta definirana kot novi cilj, poleg ekonomske in socialne kohezije.
- Novi cilj je potrebno obravnavati s posebnim poudarkom na vlogi mest, funkcionalnih geografskih enotah, območjih s posebnimi geografskimi ali demografskimi težavami in v makroregionalnih strategijah. V poročilu je na začetku poudarjeno, da bo potrebno za nadaljnjo uspešnost kohezijske politike določiti prioritete naloge oz. manj ciljev na program, povezanih s strategijo Evropa 2020. Nujno potrebno je okrepiti vlogo lokalnih pristopov k razvoju v kohezijski politiki.
- Peto kohezijsko poročilo (2010) je izredno pomemben dokument na področju obravnave teritorialne kohezije, saj navaja, da se ekonomska in socialna kohezija osredotočata na regionalne razlike in konkurenčnost ter blaginjo; ključne značilnosti teritorialne kohezije, ki so bile imenovane z Zeleno knjigo in razpravami po njej, pa sistematično strne v štiri skupine. Teritorialna kohezija naj bi poudarjala pomen:
 - **dostopa do storitev** (1); fizična dostopnost do storitev je v oddaljenih in redko poseljenih regijah pomembno vprašanje, ki se vse bolj rešuje z e-storitvami (npr. e-zdravje, e-izobraževanje, e-uprava, e-bančništvo);
 - **trajnostni razvoj** (2) in njegova okoljska razsežnost; varstvo okolja, podnebne spremembe, proizvodnja obnovljive energije imajo teritorialno razsežnost;
 - **»funkcionalne geografije«** (3); uresničevanje teritorialne kohezije pomeni funkcionalnejši in prožnejši pristop nasproti osredotočanju na posamezne upravno-geografske ravni; odvisno od obravnavanega vprašanja se ustrezna geografska razsežnost lahko giblje od makroregije do vele mestne, čezmejne regije itd.;
 - **teritorialno analizo** (4); za ustrezno implementacijo teritorialne kohezije je potrebno bolje poznati EU v teritorialnem smislu in imeti merila in kazalnike, s katerimi lahko ocenjujemo teritorialni vpliv politik; zaradi tega je potrebno izpopolnjevati podatkovno bazo s čim večjim številom novih kazalnikov.
- Ta sistematični razpored ključnih značilnosti teritorialne kohezije v skupine ne prinaša novega razumevanja koncepta, prinaša pa sistematičnost, s katero lahko koncept lažje in hitreje razumemo. Prva štiri kohezijska poročila ne obravnavajo koncepta teritorialne kohezije v smislu njenega razumevanja, medtem ko peto kohezijsko poročilo obravnava teritorialno kohezijo, kot je bila definirana v Zeleni knjigi o teritorialni koheziji in razpravah po njej.